

המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות בצה"ל.

עבודה סמינריונית

מוגשת על ידי

יובל עילם

בהדרכת: ד"ר נעמי פייגין

אוניברסיטת חיפה

תשנ"ז 1997

הקדמה

גיל 18 מהווה לגבי רוב הנוער במדינת ישראל נקודת מיפנה. בגיל זה עוברים בני הנוער מהקן החם שבביתם אל המערכת הצבאית הגדולה, שמעבר לסכנות הטמונות בה - פועל יוצא של תפקידיה, היא מפרידה את הנער ממשפחתו ולוקחת על עצמה מעטה את האחריות לשלומו ובריאותו. בשנים האחרונות נסדק, יש יטענו נשבר, המיתוס של צה"ל ככל יכול, מחדלים רבים פורסמו בכלי התקשורת באופן בולט, תאונות אימונים בהם מצאו את מותם חיילים רבים, אי הפקת לקחים הביאה לתאונות חוזרות, מבצעים שונים לא הביאו את התוצאות המקוות והמחיר שלהם היה כבד. באופן כללי ישנה עייפות כלשהיא מהמלחמות המתמשכות באויבים לאורך הגבולות, ובטרור המכה מבית, לעיתים בדרך שאיננה מאפשרת מניעה מוצלחת או תגובה. לכל אלה השלכות בתחומים רבים, ביניהם מידת המוטיבציה לשרת בצה"ל ובעיקר ביחידות הקרביות, שנושאות בתפקידים הקשים והמסוכנים.

הנושא של מידת המוטיבציה לגיוס עולה חדשות לבקרים לדיון בכלי התקשורת. הנושא מתחדד בעיקר לאור מחקרים או סקרים המצביעים על ירידה מסוימת או משמעותית במוטיבציה של בני הנוער. מחקרים אלה מחדשים את הדיון הניצחי הנוגע ל"נוער של היום". אברהם שפירא הרב של פ"ת אמר בשנות ה-50 "זה נוער זה זה ברערע" ואולם כבר לפני 2500 שנה אמר סוקרטס "הילדים כיום הינם עריצים. הם מתנגדים לדברי הוריהם, זוללים את מזונם, ורודים במוריהם" (ארמסטרונג, 1994).

כותב העבודה החליט לבדוק את המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות, בכדי לנסות ללמוד מהם על מאפייני הנוער.

העבודה בוחנת את מניעיהם של בני הנוער בדרך של מחקר כמותי ואיכותי. הנערים שנבדקו הם מאיזור המרכז: ת"א, הרצליה, רעננה, רמת השרון, כפר סבא והוד השרון.

נושא העבודה הינו בעל זיקה ישירה לתחום עבודתו של כותבה העוסק בהכנת בני נוער לקראת הגיוס מבחינה נפשית וגופנית מזה עשר שנים במסגרת חוג הכנה לצה"ל. הסיבה לבחירת הנושא נובעת משאלות שונות העולות במהלך הפעילות לאורך שנה שלמה. השאלות, הבקשות ושאיפות הנערים הצביעו על כיוון ברור המניע אותם לכיוון היחידות המובחרות. בכדי לבדוק האם כך הוא נערכה העבודה.

כותב העבודה מודה לד"ר נעמי פייגין על הייעוץ והעזרה בכתיבת העבודה.

עמוד:

תוכן הענינים:

1	מבוא
	<u>פרק ראשון:</u> תיאוריות על מוטיבציה ומניעים.
3	א.1 תיאוריות בנושא מניעים
18	א.2 סקירת מחקרים ודיעות בנושא מוטיבציה
	<u>פרק שני:</u> היחידות המובחרות, רקע סיפורתי ומניעים להגיע אליהן.
21	ב.1 רקע סיפורתי על היחידות המובחרות
23	ב.2 סקירה סיפורתית על המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות
	<u>פרק שלישי:</u> המחקר.
27	ג.1 אוכלוסיית המחקר
30	ג.2 כלי המדידה
31	ג.3 שיטת המחקר
33	ג.4 השערות המחקר
34	ג.5 תוצאות המחקר
39	ג.6 ניתוח תוצאות השאלונים והראיונות
44	ג.6.1 דיון בממצאים
46	ג.7 ניתוח הראיונות
50	ג.7.1 דיון בממצאים
52	ג.8 התיחסות להשערות המחקר
54	ג.9 מיגבלות המחקר
57	סיכום העבודה
58	בביליוגרפיה
	<u>נספח:</u>
א	הצהרה
ב	שאלון כמותי שהועבר בין בני נוער
ג	ראיונות עם בני נוער

מבוא

המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות מעסיקים את הצבא וכלי התקשורת במידה רבה, משום שהמניעים יכולים להצביע על מגמה מסוימת הקיימת בציבור.

כך למשל הרצון לתרום לצבא ולמדינה יכולים להעיד על איכפתיות, הקרבה וראיית צרכי המדינה מעל האינטרס האישי.

במושג יחידות מובחרות הכוונה ליחידות מיוחדות בצה"ל שאופי השירות שלהם כרוך בקשיים פיזיים ונפשיים גבוהים מאוד. המיון אליהן הוא קפדני. אחוז המתקבלים קטן מאוד לעומת הביקוש. ליחידות אלה ייעוד מיוחד, אמצעים מיוחדים ומסלול ההכשרה שלהן ארוך אך מעניין. כותב העבודה מוצא בנושא המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות עניין רב. ראשית כל העיסוק בנושא החל מגיל 17 בנעליו של מל"שב (מועמד לשירות ביטחון) ובמשך 15 שנים, משירות ביחידה כזו דרך הדרכה בשלבי המיון ולאחר מכן במסגרת הכנה לצה"ל.

אחד המשפטים הנפוצים כיום הוא "סיירת או ניירת". בעבר, בחרו שהיה מנסה להגיע או מגיע למסלול של יחידה מובחרת, ומודח במהלך המסלול, היה ברור שינסה להגיע ליחידה קרבית אחרת. הכיוון הראשוני - להיות קרבי - היה נשאר ולא היה משתנה.

כיום ניתן לראות יותר ויותר בני נוער המצהירים כי מבחינתם העיקרון המנחה הוא "הכל או לא כלום" ובמושג המקובל היום "סיירת או ניירת".

בדיקת המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות איננה פשוטה, רציה חברתית יכולה להטות במיקצת את הנתונים, וכדי לנסות לבדוק לעומקם את המניעים נעשה שילוב בין שיטת מחקר כמותית לבין שיטת מחקר איכותית. בתחילה נתבקשו הנערים (50) למלא שאלון פתוח (מצורף בנספח העבודה) ובו שלוש שאלות, שתיים מהן פתוחות ומטרתן לאסוף מקסימום מניעים. לאחר מכן נאספו המניעים, חלקם צומצם (משום שדמה אחד לשני), וכך נשארו 40 מניעים. השלב הבא היה לחלק להם שאלון ובו 40 המניעים (מצורף בנספח העבודה) ובו היה על הנערים לסמן את עשרת המניעים החשובים ביותר לפי סדר יורד, כשהראשון הוא החשוב מכולם. לאחר סיכום השאלונים נמצאו המניעים הבולטים. עתה הגיע שלב המחקר האיכותני. נבחרו שלושה נערים שרואינו ונשאלו באופן מעמיק יותר לגבי המניעים השונים שצוינו (כל ארבעים המניעים).

העבודה מוגבלת בהיקפה ובמסקנותיה. היקפה מוגבל משום שהנערים שנבדקו באים מאיזור מסוים ומסוג אוכלוסיה מאוד מסוים. ניתן לדעת כותב העבודה ללמוד על מגמות מסוימות המאפיינות בני נוער אחרים ממקומות אחרים הדומים ברקע הסוציו-אקונומי, אך בכדי לאשש זאת יש כמובן לבדוק את הדברים. לגבי אוכלוסיות אחרות ספק אם ניתן להקיש ממימצאי העבודה לגביהם. לדעת כותב העבודה ייתכן מאוד שהמניעים להגיע ליחידות מובחרות בקרב אוכלוסיות אחרות שונים מאלה שעלו בעבודה.

בני האדם לבצע את מה שהם עושים, ללא קשר להיבט של מניעים להגיע ליחידות מובחרות. תבוצע סקירה סיפרותית על היחידות המובחרות, ועל המוטיבציה של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות. בחלק המחקרי של העבודה ינותחו שאלונים פתוחים שהועברו בין בני נוער המתכוננים לקראת הגיוס וראיונות עם שלושה בני נוער.

לעבודה מספר השלכות חשובות:

1. קודם כל בעקבות הממצאים ניתן לשקול האם יש מקום להתערבות חינוכית (בהנחה שזו יכולה לעזור) מצד המערכת הצבאית, מערכת החינוך ומנהיגי המדינה.
2. בהתאם למניעים יש להתאים את תוכנית העבודה לדרישות הלקוח (לכאורה סתירה עם ההיגד הראשון), בכך שיושם דגש רב על הכנה לכישלונות ויכולת התמודדות מתאימה במיקרה של כישלון.
3. המניעים יכולים ללמד על כיוון של החברה באופן כללי, כך למשל ייתכן שנערים הרואים את השירות הצבאי כתרומה לחברה, למדינה ושותפות לאחריות יפעלו בצורה כזו או אחרת לטובת החברה והמדינה גם לאחר שירותם הצבאי. כמובן שאלה הרואים את האינטרס האישי באופן בלעדי, ספק אם יהיו מוכנים לתרום לאחר שירותם הצבאי בצורה כזו או אחרת למען המדינה. ולכן ייתכן שיש לפעול ברמה הלאומית בכדי לשנות את המצב.
4. מניעים אישיים הגורמים לבחור להגיע ליחידה מובחרת עלולים ליצור מצב שבו מידת נכונותו להשקיע תהיה מוגבלת ובכך תרומתו תהיה נמוכה. מזו של חייל שמונע ע"י מניעים פטריוטיים. חייל המונע ע"י אינטרס אישי ומודח במהלך מסלול ההכשרה, עשוי להחליט שמאחר ואיננו יכול לזכות בתהילה אותה חיפש, יפנה מירצו בכדי לחפש יחידה עורפית שבה לא ייתבע להשקיע את כל זמנו. מן הראוי לציין כי לצבא אינטרס ברור שחייל כזה שהינו בעל איכויות גבוהות יגיע ליחידה קרבית אחרת בה יוכל להביא לידי ביטוי את הכלים, הידע והיכולות אותן צבר ביחידה המובחרת. המשפט הנפוץ בקרב בני נוער רבים הוא "סיירת או ניירת" והוא בה לאפיין את התופעה.

פרק ראשון: תיאוריות על מוטיבציה ומניעים.

מבחינה פיזיולוגית ניתן לבחון את המוטיבציה של האדם לקיומו בסיפוק הצרכים הבסיסיים ביותר:

1. מזון ושתייה.
 2. כסות לגופנו כנגד הקור והגנה מפני חום השמש.
 3. עלינו למצוא לעצמנו בן-זוג, אם כי צורך זה חיוני ברמה אחרת.
- תשובות אלה מתעלמות מהעובדה שהאדם הוא יצור חברתי. בנוסף לגבולות הביולוגיים יש גם גבולות חברתיים לבטלה. יתר על כן, גם כשמנסה האדם להנות מהפנאי שנותר לו, הוא מגלה כי "מדרכנים" שונים מתחילים לתסוס בו מבפנים: סקרנות, הומור, חיפוש תענוגות ושעמום. גורמים ביולוגיים, חברתיים ופסיכולוגיים - המביסים את עצלותנו והמניעים אותנו לפעילות, מרצון או שלא מרצון, נקראים מניעים (קלר: 1990).

ניתן לחלק את המניעים לשני סוגים:

1. **מניעים פיזיולוגיים** המבוססים על הצרכים הביולוגיים שיש לספקם למען הקיום, והם אינם נלמדים. החשובים שבהם הם: **רעב, צמא, הימנעות מכאב, צורך באויר, שינה וכדומה.**
2. **מניעים נרכשים** האחראים לשונות הרבה בהתנהגות האנושית. בקטגוריה זו נכללים כל אותם **צרכים פסיכולוגיים נלמדים** כמו: **הצורך ביחס חיובי, בבטחון, בהישג ועוד.**

השאלה המרכזית בתחום ההנעה היא: מה מריץ ? מה מניע ? מה דוחף ?

שאלה זו עולה כאשר אנו מנסים להבין ולנבא התנהגויות - של אחרים ושל עצמנו. שאלות אלה משמעותיות להתחבטויות משפחתיות באשר לדרך בה ניתן להשפיע על מישהו מבני המשפחה לבצע התנהגות מסוימת. ובאותה מידה חשובה התשובה לשאלה זו לפירסומאי החוכך בדעתו כיצד לשכנע קהל לרכוש מוצר מסוים (קלר:1990).

כאשר אנו מעונינים בשיתוף פעולה עם אנשים אחרים, אנו זקוקים לידע אודות מערכת ההנעה שלהם. ובדומה לכך כשאנו מבקשים שיתוף פעולה עם עצמנו, הבנת מערכת ההנעה שלנו עשויה להועיל לנו ביותר (שם:1990).

החיפוש אחר מניעים וסיבות להתנהגות אינו נחלתה הבלעדית של הפסיכולוגיה: הוא אופייני לדרך החשיבה היומיומית. הכלל שאין התנהגות נעשית ללא מניע, מאפיין למשל את החשיבה המשפטית. כאשר אדם חשוד בביצוע עבירה, אחד הצעדים הראשונים הוא לחפש את המניע למעשהו. חיפוש המניע - פירושו חיפוש הסיבות להתנהגות, או במילים אחרות חיפוש הצרכים הפנימיים, שכדי לספקם האורגניזם פעל כפי שפעל.

אחת הדרכים בהן ביקשה הפסיכולוגיה להתמודד עם שאלת ההנעה היתה בהרכבת רשימה של כל המניעים (או הסיבות הפנימיות) האפשריים העומדים מאחורי ההתנהגויות השונות. ההנחה הייתה, שאם נצליח בכך, יהיה בידינו הסבר מספק לכל פעולה ספציפית.

מושג האינסטינקטים:

הנסיון הפופולארי ביותר בתחילת המאה הנוכחית להרכיב רשימה מעין זו התבסס על מושג האינסטינקטים. פסיכולוגים רבים וחשובים כמו ויליאם ג'יימס וויליאם מק'דוגל, טענו כי מאחורי ההתנהגויות השונות של בני האדם עומדות נטיות מולדות, האינסטינקטים. במשך עשרים שנה עסקו הכול בזיהוי אינסטינקטים תוך כדי צפיה בהתנהגויות של בעלי חיים ושל בני אדם. (קלר:1990).

הנרי מורי חזר בשנות ה-30 על הנסיון להרכיב רשימה של המניעים האנושיים העיקריים. הוא כינה אותם בשם צרכים וחקר אותם באופן הרבה יותר זהיר מחוקרי האינסטינקטים. מורי ערך רשימה של 12 צרכים ביולוגיים ו-28 צרכים פסיכולוגיים. אלא שברשימה לא היה בכדי לתת תשובות לשאלות הבסיסיות - מה מריץ, דוחף ומניע? (קלר:1990).

הקושי לקבוע בוודאות כי התנהגות מסוימת נגרמת עקב מניע מסוים אינו מהווה בעיה אך ורק בגישה הנעתית מסוימת, וגם אינו נובע מרשלנות או מאי דיוק מחקרי של חוקר זה או אחר. זהו קושי מהותי לכל תחום ההנעה מעצם טיבעו. הנעה לפעילות אף פעם אינה מתגלה לנו ישירות. אנחנו תמיד משערים את קיומה.

לדעת המחבר קשה מאוד לענות על השאלה למה מתנהג אדם בדרך כזו או אחרת? אחת הבעיות היא שלעיתים מדובר בהסברים מעגליים, שלאמיתו של דבר אינם מסבירים דבר. לדוגמה אם צפינו באדם המתנהג בתוקפנות, ואנו קובעים כי הדבר מעיד על צורך בתוקפנות: כלומר הענקנו לתופעה במונחים הנעתיים. אולם בכך לא תרמנו דבר להבנתנו, פרט לכך שלמתן השם יש לעיתים משמעות מרגיעה.

לכן תערך סקירה לגבי שאלות של 'איך', העשויות להיות לעזר רב יותר:

- איך, לדעת החוקרים והתיאורטיקנים, בנויה ופועלת מערכת ההנעה?

- איך פועלים המניעים השונים (לאחר שהנחנו את קיומם) וכדומה.

עד המאה ה-19 היה מקובל לחשוב שבני האדם שונים מהחיות ביכולת החשיבה. אומנם לעיתים, כך טענו הפילוסופים, גם בני האדם פועלים מתוך יצרים חייתיים. זאת, כאשר התנהגותם מושפעת מתאוות, מסנטימנטים, מאמוציות ומרגשות 'נמוכים'. אולם מקרים אלה הם בבחינת היוצא מן הכלל המעיד על הכלל.

הבחנה חדה זו בין בעלי חיים לבני אדם, שהלמה כמובן גם את ההשקפות הדתיות המקובלות, זועזעה באמצע המאה ה-19 על ידי צ'רלס דרווין. דרווין טען כי כל היצורים החיים, הם תוצר ההתפתחות הביולוגית, ועל כן ניתן להסביר את התנהגותם בעזרת אותם חוקים. התיאוריה של דרווין סיפקה את המסגרת המדעית המקשרת בין היצורים השונים, ונתנה בכך לגיטימציה להסקה מהתנהגות החיות להתנהגות האדם (שם:1990).

אינסטינקט, על פי מק'דוגל, הוא נטיה פסיכו-פיזיקלית מולדת, המאלצת את בעליה לפעול בדפוס קבוע או לחוש דחף לפעולה כזאת, בעת תפיסת אובייקט.

סופה של התיאוריה הזו הגיע, בין השאר, כאשר טרח אחד החוקרים לאסוף ולקבץ יחד את כל האינסטינקטים שהוצעו והתפרסמו במהלך המחקר השופע הזה. ברשימה היו לא פחות מ-6000 אינסטינקטים שונים. רשימה שכזו לא יכלה לתת תשובות ענייניות לנושא המניעים. הפסיכולוגיים הביהייביוריסטים, ובראשם ג'והן ווטסון הביעו את התנגדותם משתי סיבות עיקריות:

1. הגישה הביהייביורסטית עמדה על כך, שרק מה שניתן לתצפית ישירה הוא נושא ראוי לחקירה הפסיכולוגית: האינסטינקט הוא מושג משוער ועל כן פסול.
2. הביהייביוריסטים שללו כליל הסברים להתנהגות המבוססים על נטיות מורשות (בין השאר מפני שהן לא ניתנות לצפיה) לטענתם האורגניזם בלידתו הוא לוח חלק והתנהגותו מעוצבת אך ורק בעקבות מגעיו עם סביבתו, דהיינו כתוצאה מן הלמידה (קלר:1990).

האנתרופולוגיים טענו על סמך תצפיותיהם, כי כמה דפוסי התנהגות הנחשבים לבסיסיים בחברתינו (ואשר נטען כי מקורם באינסטינקטים) פשוט אינם קיימים בחברות אחרות. כך למשל יש שבטים שבהם לא קיימת 'אהבת אם' והנשים סולדות מלידת ילדים ומגידולם עד שהן משאירות את הטיפול בילדים לגברים (שם:1990).

האתולוגים:

האתולוגים הם חוקרי התנהגות בעלי חיים. התגלה כי בטבע ישנן פעילויות אוטומטיות שאינן נלמדות. ניתן אפוא לראות באינסטינקט מעין צורה של תכנות התנהגותי, אולם לסביבה יש השפעה כלשהיא גם על פעילויות שהן אינסטינקטיביות או ייחודיות למין. אחת הדוגמאות לכך היא תופעת ההטבעה. לורנץ מצא כי תופעת המעקב אחר האם יכולה להתפתח אך ורק ביומיים הראשונים שלאחר בקיעת האווזים מן הביצים. מחקרים מבוקרים הראו כי האווזונים עשויים להיות מוטבעים לטווח רחב של עצמים. תופעת ההטבעה חזקה בעיקר באותם בעלי חיים המתחילים לשחות או לעוף מיד לאחר בקיעתם מן הביצה, בלא שעומדת לרשותם תקופת מעבר בקן. האתולוגים אינם משתמשים במושג אינסטינקט ומעדיפים את המונח **התנהגות ייחודית למין** או את הביטוי **דפוסי פעולה אופייניים**. גם אצל בני אדם ניתן למצוא כמה פעולות אוטומטיות, כגון היניקה של התינוק, הפניית הראש אל הפיטמה וסגירת הראש סביבה. (קלר:1990)

זיגמונד פרויד שהתחנך על ברכי מדעי הטבע (הגיע לפסיכולוגיה מהרפואה) ראה בנפש האדם 'מערכת אנרגיה מורכבת' ובעצם תת-מערכת של האדם ככלל. לדעתו קיימת פעולת גומלין מתמדת בין הגוף לבין הנפש, וכי האנרגיה יכולה לעבור מכאן לשם ולהיפך.

תופעה נפשית עשויה לבוא לידי ביטוי האירוע גופני, ולהיפך.

האנרגיה הנפשית, לפי תורת פרויד, מתמקדת ביצרים. היצרים הינם 'יצוגים פסיכולוגיים מולדים של עוררות גופנית פנימית'. הם משמשים ככוחות הדוחפים של הנפש והם גם המכוונים את ההתנהגות. לפי פרויד מקורם של היצרים הוא פנימי. עם זאת פרויד לא שלל את קיומם של כוחות מניעים שמקורם חיצוני (גירויים בסביבה הגורמים לאדם לפעול), אך הוא ייחס להם חשיבות פחותה בהרבה מזו של היצרים הפנימיים. פרויד טען שפעולת היצרים היא מתמדת, בעוד שגירוי חיצוני הוא זמני ואפשר לפעול לסילוקו או להתעלם ממנו (קלר: 1990).

לפי פרויד, הגירויים הפנימיים - יצרים - נובעים מה'סתם' (הנמצא בלא מודע). ה'סתם', לפי פרויד, הוא החלק הייצרי של האישיות ופעולתו מודרכת על ידי עקרון העונג, שמטרתו השגת סיפוק ליצר. הגירויים (המניעים) החיצוניים המופעלים על האדם מהסביבה, מיוצגים בתודעה (במודע), המהווה חלק מ'האני'. 'האני', לפי פרויד, מופעל על ידי התפיסה והמחשבה, המבוססות על חוקי ההיגיון - על ידי עיקרון המציאות.

עקרון המציאות ועקרון העונג מנוגדים זה לזה במטרותיהם ובדרך פעולתם. בעוד שעקרון המציאות מודרך על ידי האילוצים הסביבתיים, עקרון העונג 'עיוור' לכול חוץ מלצרכיו הוא. האדם לפי פרויד, הוא בעל אישיות עשירה ומורכבת. הוא ייצרי בעיקרו ושואף לספק את יצריו במהירות ובמלואם. אולם, עולם המציאות בו הוא חי אינו מאפשר לו (לרוב) למלא כל צרכיו. בעקבות זאת מתרחש, לפי פרויד קונפליקט, שבו נאלף האדם להתאים את תביעתו לסיפוק יצריו ואפשרויות שבמציאות: לדחותה לזמן נוח יותר או אף לוותר עליה כליל. האישיות היא אם כן צומת סוערת, שבה מתנגשים רצונות, יצרים ומאווים פנימיים במיגבלות ובאיסורים שהעולם החיצון מציב (שם: 1990). היצרים וגלגוליהם בתורתו של פרויד, בניגוד לאינסטינקטים של מק'דוגל, אינם מכתיבים התנהגויות ספציפיות, נוקשות ומתוכננות. הם מאפשרים מגוון של התנהגויות המכוונות להשגת המטרה (שם: 1990).

תורות ההנעה הביהייביורסטיות:

הביהייביורסטים התמקדו בעיקר בשאלה - כיצד אירועים או גירויים חיצוניים משפיעים על תגובות התנהגותיות.

חוק התוצאה של תורנדייק אומר שכאשר התנהגות מסוימת מניבה תוצאות נעימות, ייטה האורגניזם לחזור עליה בעתיד, ולהיפך: כאשר ההתנהגות מניבה תוצאות לא נעימות, דוחות או מכאיבות - תקטן הנטייה לחזור עליה. מושג החיזוק שטבע סקינר נגזר מחוק זה.

סקינר פיתח ב - 1938 תיאוריה התנהגותית מקיפה לה קרא תיאוריית ההתניה האופרנטית. תיאוריה זו עסקה בעיצוב ובשינוי ההתנהגות. סקינר תבע להתרכז אך ורק בקשר שבין משתנים סביבתיים (כמו חיזוקים) לבין התנהגויות מסוימות (קלר:1990).

לסיכום:

א. תופעת ההנעה לפי סקינר היא נלמדת, וזאת באמצעות חיזוקים.

ב. תורת ההנעה של סקינר משתמשת אך ורק במשתנים אמפיריים ובתגובות התנהגותיות ואינה עוסקת בגורמים או בתהליכים מתווכים, האמורים להתרחש בתוך האורגניזם.

טענה נוספת של הביהייביוריסטים בתחום ההנעה הייתה, שההנעה מקורה לא רק בגירויים הקשורים בסיפוק צרכים בסיסיים כרעב, צמא, מין והימנעות מכאב - **חיזוקים ראשוניים**, אלא גם בגירויים נוספים, נייטראלים ביסודם, שבשלב כלשהו בעברו של הפרט נקשרו בחיזוקים הראשוניים. לדוגמא: כסף הוא גירוי נייטראלי ביסודו, שנקשר בשלב כלשהו בעברו של האדם להשיג מזון ושתייה והפך בכך לבעל כוח מניע בפני עצמו. הביהייביוריסטים קראו לזה **חיזוק מישני** (שם:1990).

החיזוקים המשניים הם אפוא חיזוקים נלמדים. יש להם ערך רב בהבנת ההתנהגות היומיומית. בחברתנו הכוונת ההתנהגות נעשית יותר בעזרת חיזוקים משניים מאשר בעזרת חיזוקים ראשוניים: הורים ישתמשו רק לעיתים נדירות בחיזוקים ראשוניים כמזון, מים וכאב פיזי כתגמול או כעונש התנהגותי וכאמצעי לעיצוב ההתנהגות. שכיח יותר הוא השימוש בחיזוקים, אותות חיבה ודברי עידוד מחד גיסא, ופנים זועפות, מילות כעס ושלילת חיבה מאידך גיסא (שם:1990).

האל טען שכאשר מופר העיקרון הביולוגי של ההומאוסטזיס (שיווי משקל) וברקמות נוצר מצב של חסר או כאשר קיים גירוי מכאיב ומטריד (כאב), מצוי האורגניזם במצב של צורך. מצב זה מעורר את האורגניזם לפעול בכדי לבטל או להפחית את הצורך. לעוררות זו קרא **האל דחף**. הצורך קודם לדחף והוא המעורר אותו. הדחף אמנם מעורר את האורגניזם לפעילות, אך הוא אינו מכוון אותה (שם:1990).

בינדרה ודופי טענו כי הדחפים גוררים אחריהם התנהגויות מכוונות למטרה, ועל כן הדחף הוא מעורר ומכוון כאחד.

מדרג הצרכים של מאסלו :

אברהם מאסלו שייך עצמו לפסיכולוגיה ההומניסטית שהיתה התשובה לשתי הגישות העיקריות בפסיכולוגיה: הפסיכואנליזה והביהייביוריות. גישה זו רואה את האדם כיצור רוחני, יצירתי, רציונלי, חופשי ופועל בכיוון למטרה מוגדרת.

מאסלו הגיע למסקנה, שכל אדם נולד עם מספר צרכים המכוונים אותו לצמיחה, להתפתחות ולמימוש עצמי. הוא בנה מדרג צרכים, מעין פירמידת מוטיבציות המבחינה בין קבוצות של צרכים, חלקם פיזיולוגיים וחלקם פסיכולוגיים. גם אלה וגם אלה הם צרכים אמיתיים. אי סיפוקם של הצרכים משני הסוגים יביא לתוצאות שליליות: חסך שלהם עלול להפוך את האדם ליצור חולני או לדכא את תהליך צמיחתו כאדם. קבוצת הצרכים הללו על פי מאסלו הן: 1. צרכים פיזיולוגיים. 2. צורכי בטחון. 3. צורכי אהבה והשתייכות.

4. צורכי הערכה. 5. צרכים קוגניטיביים. 6. צרכים אסתטיים.

7. הצורך בהגשמה עצמית.

קרובים לצרכי הבטחון הם צורכי ההשתייכות לקבוצות שונות כמו משפחה, ידידים ומעמד חברתי והצורך בהערכה ובהוקרה. צורך זה מתבטא ברצון לעורר כבוד ואמינות אצל אנשים וגם ברצון להשיג עמדות כוח, סמכות ושליטה על הזולת (קלר: 1990).

הצרכים הבאים ברשימה הם הצרכים הקוגניטיביים, הצרכים האסתטיים, והצורך בהגשמה עצמית, שהוא הצורך למצות את הפוטנציאל היצירתי והיצרני ולפתח את הכוחות הגנוזים באדם. לדעת מאסלו, רק שיעור קטן מבני האדם חש בצורך הזה.

בניגוד לתיאורטיקנים אחרים שקדמו לו בשטח ההנעה, שם מאסלו את הדגש על הצרכים הפסיכולוגיים ה'גבוהים': הצרכים הקוגניטיביים, האסתטיים וצורכי ההגשמה העצמית, אותם חקר במיוחד. מאסלו נתן לצרכים אלה מעמד אוטונומי, לא כנגזרים מצרכים אחרים, אלא כצרכים עצמאיים, בעלי מקורות אנרגיה משל עצמם - מניעים רבי עוצמה, העשויים להדריך ולכוון התנהגויות.

צורכי חסר מאופיינים בכך שאם אין מספקי אותם, הם הולכים ונעשים יותר ויותר דוחקים. לעומת זאת, כאשר מספקי אותם, חדל כוחם המניע ומתאפשר המעבר לצרכים הגבוהים יותר.

בניגוד לכך, צרכי הגדילה וההגשמה העצמית מתנוונים או מאבדים את הכוח המניע שבהם, דווקא כאשר לא מספקים אותם, ולעומת זאת כאשר, מספקים אותם, הם גדלים ומתעצמים. במחקרים נמצא כי בעלי חיים, שמאז לידתם סבלו ממחסור ומתסכול, איבדו את ההנעה לסקרנות, לחקרנות ולהפגנת היכולת. כמו כן ידוע כי הצורך בידע, ביופי ובהגשמה עצמית, אם התעורר, לעולם אינו בא על סיפוק המלא: סיפוק צרכים רק מגביר את הצורך (שם: 1990).

המודל של הרצברג ואלדרפר:

מודל הצרכים של הרצברג (1959) פותח בהקשר חקר צרכיהם של פועלים בעבודה. הרצברג היה מעוניין לזהות את הגורמים המשפיעים על מוטיבציה לעבודה [פופר. רונן, (1989)].

צריך להבחין בין שתי קבוצות של צרכים הנבדלות בסוג הקשר שלהם להנעה, טוען הרצברג. קבוצה אחת של צרכים שסיפוקם מביא לשביעות רצון ועל כן יש לראותם כגורמי הנעה : וקבוצה שניה של צרכים שאי - סיפוקם מביא לאי - שביעות רצון של הפועל בעבודה - אך סיפוקם לא יביא להנעה. אבחנה זו משתקפת בכינויי שתי קבוצות הצרכים:

"צרכים מניעים" : ו"צרכים היגייניים" (שם:1989)

בקבוצת הצרכים ההיגייניים מונה הרצברג את תנאי העבודה, הסביבה הפיזית, המשכורת, המעמד במקום העבודה והביטחון בתפקיד שבו מחזיק העובד. בהעדרם של אלה, תיפגע שביעות רצונו של הפועל בעבודה. מצד שני, שיפור תנאי עבודתו, העלאה במשכורת או יצירת תחושת הביטחון בתפקיד - אינם מבטיחים את העלאת המוטיבציה של הפועל לייצר יותר (שם:1989).

ברוחה של גישת "יחסי אנוש", סבור הרצברג כי רק סיפוק הצרכים המניעים - ובהם יחסים בין-אישיים, הישגיות, הערכה, אתגר בעבודה, קידום והתפתחות אישית - ייצור הנעה.

משכורת כשלעצמה אינה פותרת את בעיות המוטיבציה, אם לא נלווה אליה שימוש מושכל בסיפוק צרכים מניעים (שם:1989).

אלדרפר (1972) פיתח מודל נוסף של תיאוריית צרכים. לדעתו אפשר לסווג את מכלול הצרכים האנושיים לשלוש קבוצות עיקריות של צרכים: קיום : התיחסות : גידול.

תיאוריית ההוגנות:

לפי תיאוריה זו הנעה חיובית נוצרת רק כאשר הפרט מניח כי התגמול למאמציו הוא הוגן בהשוואה לתגמול שמקבלים פרטים אחרים. אדמס (1965) ואחרים שפיתחו תיאוריה זו, מניחים אפוא כי בכל פרט קיימת אמונה בסיסית בהוגנות, שעל יסודה הוא שוקל האם התגמול שהוא מקבל בעבור השקעתו הוא תגמול הוגן. המוטיבציה שלו להשקיע תהיה מותנית אפוא בקיומה של הוגנות. חשיבותו של מודל זה היא בהרחבת הדיון על מוטיבציה מצרכיו של הפרט הבודד אל הקונטקסט החברתי שבו הם מושויים. יתרה מזו המוטיבציה נקשרת לתגמול, וההנעה הופכת להיות להנעה מושכלת. הוגנות התגמול מאפשרת למנהיג להשיג את סוג המוטיבציה הרצוי לו בין הכפופים.

תיאוריית הציפיות:

וורום (1964) ופורטר ולאלר (1968) מניחים כי הציפיות שיש לאדם לגבי תוצאות פעולתו, ולגבי ערכה בעיניו, הן הקובעות את נכונותו להתאמץ להשיגה : כלומר את כוח הנעתו.

לפי וורום, כוח ההנעה (המוטיבציה) הוא פונקציה של שניים אלה:

כוח (ההנעה) = העדפה (של מטרה) X ציפייה (שמאמץ נתון יוביל להשגת המטרה).

אנשים יונעו להשיג מטרה אם למטרה זו יש ערך בעיניהם, ואם הם יכולים לצפות כי מה

שיעשו לקראתה - יוביל אומנם להשגתה. לאנשים אין הנעה כשערך המטרה בעיניהם שואף לאפס. ובצורה דומה, לא תהיה להם הנעה אם ציפיותיהם לגבי אפשרות השגתה שליליות או אפסיות (פופר ורונון:1989).

מניע ההישג:

מניע ההישג עומד מאחורי התנהגויות רבות, ובייחוד בחברתנו התחרותית. מניע זה זכה למחקר מקיף יותר מכל המניעים הפסיכולוגיים האחרים (קלר:1990). מחקרים התפתחותיים רבים מצאו, כי קיים קשר בין התפתחות מניע ההישג לבין חינוך מוקדם לעצמאות. כך למשל נמצא, כי אימהות לילדים בעלי מניע הישג גבוה ציפו מילדיהם כי יפגינו עצמאות עוד בגיל רך ביותר: יתרחצו בעצמם בגיל צעיר, יערכו שליחויות קטנות בעצמם ויתמודדו בכוחות עצמם עם אתגרים (1953, WINTERBOTTOM).

במחקר אחר (ROSE AND DANDRADE 1959) נבדק הקשר בין התנהגויות ההורים לבין הצורך בהישג של ילדיהם. על פי מחקר מקדים חולקו הילדים (בנים בלבד) לקבוצות של בעלי צורך חזק וחלש בהישג, והם נתבקשו לבנות מגדל מקוביות משחק בעיניים עצומות. האבות ניצבו ליד ילדיהם, והותר להם לסייע באופן מילולי. נמצא כי האבות לילדים בעלי צורך ההישג הגבוה לא הדריכו את הילדים בעבודה ונתנו להם לבצע את המשימה בכוחות עצמם, אך בה בעת הרבו בחיזוקים חיוביים ובדברי עידוד והערכה. לעומת זאת, הורי הילדים בעלי צורך ההישג הנמוך הרבו לתת עיצות מעשיות ולהתערב בביצוע המשימה (שם:1990).

מתברר, אם כן, כי שני גורמים באינטראקציה שבין הורה לילד קשורים בפיתוח צורך ההישג: ציפיה לעצמאות ולהתמודדות עם אתגרים, אך גם התיחסות חיובית ותומכת: במחקר של וינרבוטום נמצא, כי אימהות לילדים הישגיים הרבו לחזק התנהגויות עצמאיות על ידי מגע פיזי, חיבוקים ונשיקות. דבר זה מסביר מדוע ילדים שהוריהם הרבו להשאירם לבד ושנאלצו להסתדר בכוחות עצמם (בעיקר ממעמדות נמוכים), לא פיתחו עקב כך צורך גבוה בהישג. הל למדו אולי 'להסתדר', להתלבש לבד ולהכין לעצמם אוכל, אך איש לא עודד אותם ולא חיזק בהם התנהגויות אלה, ועל כן במקרים רבים לא הפנימו סטנדרטים של הישג ושל שאיפה להצטיינות ולמימוש עצמי (שם:1990).

הישגיות כתופעה תרבותית - חברתית:

הממצאים על הקשר בין הצורך בהישג לבין דרך חינוכו של הילד עוררו מחקר בין תרבותי ותוך תרבותי נרחב. נמצא כי בחברות השמות דגש על חינוך לעצמאות בגיל מוקדם, קיימת גם הישגיות גבוהה יותר. מק'ללנד (1958) הלך בעקבות הסוציולוג הנודע מקס ובר (1904),

אשר טען כי התפתחות הקפיטליזם והתפתחות הטכנולוגיה קשורות במה שהוא כינה האתיקה הפרוטסטנטית, השמה דגש על הצלחה בעולם הזה המושגת באמצעות עבודה קשה, על הימנעות מתענוגות, על חתירה למטרות ועל אינדיבידואליזם ועצמאות. ואכן במחקרים נמצא כי ילדים פרוטסטנטים (וגם ילדים יהודים) היו בעלי צורך גבוה בהישג יותר מילדים קתולים, ונמצאו גם הבדלים מקבילים בחינוך הילדים לעצמאות. מק'ללנד ועמיתיו ביקשו לבדוק את הקשר בין הצורך בהישג של יחידים לבין התפתחויות חברתיות וכלכליות כלליות. הם הניחו שחברה שספרותה עתירה תכנים של הישגיות - תצליח גם מבחינה כלכלית. את ההשערה הם בדקו על יוון הקדומה. מק'ללנד מצא כי בתקופה הראשונה (תקופת הצמיחה של יוון) הייתה הספרות היוונית משופעת ביטויי הישגיות יותר מבכל תקופה אחרת, וכי החל מ - 450 לפני הספירה (שהיתה שנת שיא בהתפשטות הסחר היווני) החלה ירידה תלולה בכמות ביטויי ההישגיות בספרות היוונית, ובמקביל לה החלה ירידה בכוחה הכלכלי של יוון. ברדבורן וברלו (1961) חקרו ביטויי הישגיות בסיפורות ילדים ואת ההתפתחות הכלכלית באנגליה בין השנים 1550-1850. הילדים שהתחנכו על ספרי הילדים הגדושים ביטויי הישגיות הפכו לאנשים הישגיים שפיתחו את הכלכלה. זהו כמובן מודל ספקולטיבי ופשטני, אך יש בו כדי להמחיש את ההיקף הרחב של הנושאים שעמם ביקש מחקר ההנעה להתמודד (קלר: 1990).

הישגיות וקביעת מטרות - הרצון בהצלחה והחשש מכישלון:

להתנהגות במצבים הכרוכים בהישג עשויות להיות שתי תוצאות: הצלחה או כשלון. יש אנשים שסיכוי ההצלחה הוא שיכתיב את התנהגותם, ואחרים יושפעו בראש וראשונה מפחד הכישלון. אצל אדם בעל הנעה גבוהה להצליח, קשורה ההצלחה בתחושות של סיפוק והוא יחתור למצבים המזמנים הצלחות. הוא

ייתה על כן לבחור באתגר, שבו סיכויי ההצלחה הוא מציאותי, אך מאידך עדיין כרוך בסיכונים מספיקים כדי לגרום לו תחושת סיפוק. אדם אחר, בעל פחד עז מכישלון, יעדיף להימנע ממצבים בהם הוא עלול להיכשל (ועל כן לא יבחר במטרות המאפשרות הישג גבוה), או ש'יהמר' על מצבים בהם סיכויי ההצלחה כה קטנים שהכישלון מאבד בהם את עוקצו המר (קלר: 1990).

משמעות ההבחנה הזאת היא, שאנשים בעלי צורך הישג נמוך אינם אדישים בהכרח לתוצאות התנהגותם במצבים הכרוכים בהישג. חלקם לפחות כה מוטרד מאפשרות של כישלון, עד שהוא מעדיף שלא לנסות כלל (או לנסות בצורה שתפחית ככל האפשר את משמעות הכישלון).

אטקינסון ועמיתיו (1978) הדגישו שני גורמים: **סיכוי** השגת המטרה ו**הערך** שיש לה. __ כלומר הם ייחסו חשיבות רבה להיבט הקוגניטיבי שבהתנהגות יזומה. על פי גישה זו קודם שאדם מתחיל פעילות מסוימת, הוא מחשב לו במוחו חישובים מספר, ועל סמך חישובים אלה הוא בוחר בין אפשרויות התנהגותיות שונות. בחירתו נקבעת על ידי שני גורמים:

הראשון הוא רמת הציפיה להשיג את המטרה באמצעות הפעילות המסוימת. את הגורם הזה אפשר לבטא כערך הסתברותי. הגורם השני הוא מידת הערך או מידת התמריץ שיש בהשגת המטרה. מכפלת שני הגורמים הללו תקבע את ההחלטה.

התיאוריה של אטקינסון ועמיתיו היא רחבה ומתמקדת בעיקר בתהליכים המתרחשים במוחו של האדם המשפיעים על התנהגותו, ופחות בגירויים החיצוניים כשלעצמם, ובמובן הזה היא גישה קוגניטיבית. לפי גישה זו האדם נתפס כיצור אקטיבי, הבוחר לעצמו מטרות בעלות ערך עבורו ומחשב את סיכוייו להשיגן בדרכים שונות (שם: 1990).

גישת הייחוס הסיבתי להתנהגות ההישגית:

גישה קוגניטיבית נוספת להתנהגות ההישגית צמחה מתוך תיאוריות הייחוס הסיבתי. תיאוריות אלה מתמקדות בסיבות להן מייחסים בני אדם את תוצאות פעולותיהם ובדרך הנמקה שלהם. נקודת המוצא של גישה זו היא, כי יש חשיבות רבה לא רק לעובדה שאדם הצליח או נכשל בהגשמת מטרה מסוימת, אלא גם לדרך שהוא מסביר לעצמו הצלחה או כישלון אלה לעצמו (קלר: 1990).

ווינר ועמיתיו (1971, 1974) טענו, כי יש בדרך כלל ארבע סיבות עיקריות להן מייחסים אנשים הצלחה או כישלון. אדם שניכשל בבחינה עשוי לומר כך:

1. נכשלתי כי אינני יכול לעמוד במבחן כזה (חוסר יכולת).
2. נכשלתי כי המבחן הזה הוא קשה במיוחד (קושי המטלה).
3. נכשלתי כי לא התכוננתי במידה מספקת למבחן ולא התאמצתי די במהלכו (היעדר מאמץ).
4. נכשלתי כי 'תפסתי יום לא טוב' כי לא היה לי מזל, כי היה יום חם וכדומה (מזל).

ניתן להסביר באמצעות אותן הנמקות גם את ההצלחה. ייחוסים אלה לתוצאה נבדלים זה מזה בכמה מובנים: חלקם סיבות פנימיות, התלויות באדם עצמו - כך הוא במקרה של חוסר יכולת וחוסר מאמץ. חלקם הן סיבות חיצוניות, שאינן תלויות באדם אלא בגורמים שמחוץ לו - כך הוא לגבי קושי המטלה והיעדר המזל.

על פי ווינר (1974) סוג הייחוס הסיבתי שהאדם מאמץ לעצמו משפיע על התייחסותו הרגשית לתוצאה והן על הערכתו העצמית הקוגניטיבית. כאשר התוצאה מיוחסת לסיבה פנימית (יכולת, מאמץ), היא מעוררת תגובות ריגשיות עזות יותר מאשר כאשר היא מיוחסת לסיבה חיצונית (קושי מטלה, מזל: גאוה - במקרה של הצלחה, ובושה במקרה של כשלון).

כאשר הסיבה נתפסת כקבועה (יכולת, קושי משימה), רבה הציפיה לתוצאה דומה גם בעתיד. (אם הצלחת בשל יכולתי, אני מצפה שגם בעתיד אצליח במטלות דומות: אם הצלחתי משום שהמטלה קלה, אני מצפה שגם בעתיד אצליח באותן מטלות).

כאשר הסיבה נתפסת כלא קבועה (מאמץ, מזל) פירושו של דבר שאין ציפיה כזאת, שהרי אם התוצאה תלויה במזל, אין זה הכרחי שהמזל ישוב ויאיר פניו (או להיפך). הייחוס הסיבתי יכול אפוא לנבא את הדרך בה יתנהג האדם בעתיד במטלות דומות: כאשר האדם נכשל והוא תופס את הסיבות לכישלונו כקבועות, קיים רק סיכוי קטן שהוא יהיה מוכן לשוב ולהתנסות באותה מטלה (או במקצוע מסוים). לעומת זאת, אדם אחר, שייחס את הכישלון לגורם לא קבוע, ובמיוחד לגורם לא קבוע שהוא יכול להשפיע עליו (כמו מאמץ), אדם זה ייטה יותר להתנסות שנית במטלה, והפעם תוך גילוי נכונות להשקיע מאמץ רב יותר.

ווינר טען כי סגנון הייחוס הסיבתי הוא הגורם המבחין בין בעלי מניע הישג גבוה לבין בעלי מניע הישג נמוך. בעלי מניע הישג גבוה מייחסים את הצלחותיהם לגורמים פנימיים ('אני בעל יכולת', 'השקעתי מאמץ') ואת כישלונותיהם בעיקר לחוסר מאמץ ('היה עלי להשקיע עוד מאמץ'). על כן הן ההצלחה והן הכישלון לא ירפו את ידיהם והם יעסקו שוב ושוב בפעילויות הישגיות (תוך בחירת מטלות שיש בהן סיכוי הצלחה מציאותי). לעומת זאת, בעלי מניע הישג נמוך מייחסים את הצלחותיהם לסיבות פנימיות וחיצוניות גם יחד

'אני בעל יכולת', אך גם 'הלך לי קלף משוגע') ואת כישלונותיהם בעיקר לחוסר יכולת, ולפיכך הם יחששו לשוב ולהתנסות באותן מטלות. מחקרים רבים שנעשו בקרב תלמידים ובקרב אנשים מבוגרים מצאו תמיכה להסברים הייחוסיים של ההתנהגות ההישגית. גישות קוגניטיביות כגון זו של אטקינסון ועמיתיו וזו של ויינר ועמיתיו בתחום ההישגיות, מגישות את התועלת שיש בחדירה לעולמו הפנימי של הפרט בניסיון להתחקות כיצד הוא קולט, מעבד, מפרש ומשקלל את הגירויים מן העולם החיצוני המגיעים אליו, וכיצד הוא מסיק מהם מסקנות ומקבל החלטות המשפיעות על התנהגותו. לפעולות אלה עשויה להיות השפעה על ההתנהגות לא פחות מאשר לגירויים המעוררים את תהליך ההנעה (שם:1990).

מחקרים העלו כי מתן תגמולים כספיים על ביצוע מטלות לא תרם כלל להגדלת הסיפוק וההנאה מהעבודה. נבדקים שקיבלו תשלום תמורת עבודה דיווחו כי נהנו פחות מהעבודה בהשוואה לנבדקים אחרים, שלא קיבלו כל תמורה כספית (1975, DECI). אחד ההסברים לתופעה זו הוא בתהליך עיבוד הנתונים: כאשר אדם מוצא את עצמו עוסק בפעילות מסוימת ומשקיע בה מאמץ, הוא חייב לעצמו תשובה לשאלה, מדוע הוא מתאמץ, מה מניע אותו. אדם המקבל סכום כסף (תגמול חיצוני) עבור עבודתו, יש לו תשובה מספקת: 'אני מתאמץ בתמורה לתגמול'. לעומת זאת, אדם שאינו מקבל כל תמורה חיצונית, נשאר כביכול ללא תשובה. התשובה המיידית וההגיונית ביותר היא: 'אני מתאמץ, כי אני נהנה מן העבודה' (1975, KRUGLANSKI).

מוטיבציה אינטרינזית ומוטיבציה אקסטרינזית:

מוטיבציה אינטרינזית - כשאנו עוסקים בפעילות לשם הנאה, להפגנת יכולת או לשם רכישת מיומנות שאיננו זקוקים לה בהקשר למחויבות כלשהיא, המוטיבציה שלנו היא לרוב אינטרינזית.

מוטיבציה אינטרינזית פירושה שאין פרס חיצוני או מטרה נסתרת מאחורי הפעילות. הפעילות כשלעצמה היא המטרה והסיפוק גם יחד. תפיסת המוטיבציה האינטרינזית מזכירה במידה רבה את המניעים הגבוהים יותר בסולם הצרכים של מאסלו (צורך בהישג, בידע ובהגשמה עצמית).

מוטיבציה אקסטרינזית - נובעת מגורמים חיצוניים ברורים כגון שכר, ציונים, פרסים, התחייבות או הערכה. רוב הפעילויות שאנו חושבים עליהן כ'עבודה' זוכות לתגמול אקסטרינזי, אולם אם לאדם גם מוטיבציה אינטרינזית לעבודתו - מה טוב (קלר:1990).

מן הראוי לציין כי רוב המחקרים נעשו במעבדות והתיחסו למטלות קצרות טווח. ראוי גם לזכור, שלעיתים קרובות דרושה תחילה מוטיבציה אקסטרינזית, כתנאי לפיתוח מיומנות או ידע מספיקה, ורק אז יכולה הפעילות להפוך למספקת אינטרינזית. כך לדוגמא במוסיקה, מבוגרים רבים, שנהנים כל כך מנגינת מוסיקה, נדרשו על ידי הוריהם ללמוד נגינה בילדותם. שיטות המשלבות יחד תגמולים חיצוניים (שכר, תנאים נוחים ויחס הוגן) ותגמולים פנימיים (עניין ומעורבות בעבודה) הינן בסופו של דבר היעילות ביותר (שמ:1990).

למידה חברתית:

אסכולת הלמידה החברתית תופסת את האדם בראש וראשונה כיצור חברתי. לעובדה זו השפעה מכרעת על תהליך למידתו (ראבינוף,ברקוביץ ואופנהיימר : 1990). הנציג הבולט של תורת הלמידה החברתית הוא הפסיכולוג הקנדי **אלברט בנדורה**.

לפי תורת הלמידה החברתית, האדם נולד לתוך חברה ותרבות מסוימות. התרבות מציעה מורשת עשירה של פתרונות - שפה, מקורות מזון, מגורים וכדומה - שמצאו בני הדורות הקודמים לאתגרי החיים השונים. אין כל צורך ללמוד את כל אלה מחדש, אלא ניתן ללמד מאחרים בתהליך ה**חיברות** (שם:1990).

תיאורטיקנים של למידה חברתית סבורים כי האמצעים העיקריים בתהליך החיברות הם ה**צפייה והחיקוי**. במהלך ההיסטוריה האנושית, עד לעת האחרונה, נהוג היה ללמוד מקצוע לא במסגרת מוסד הוראה כזה או אחר, אלא בדרך כלל תוך כדי עבודה אצל מומחה.

השוליה עוזר על יד אדונו-מורו בעבודות שונות, צופה בו בעת העשייה, וכך לומד את המלאכה. לא רק מיומנויות מקצועיות נרכשות בדרך זו. יש שפע של דוגמאות מחיי היום יום המראות כי אנו רוכשים התנהגויות חדשות באמצעות צפייה וחיקוי של אחר, של **מודל**.

בבסיס הלמידה באמצעות צפייה במודל נמצאת יכולת ה**חיקוי**.

יכולת החיקוי מגיעה לשיאה אצל האדם, והיא מתפרשת אצלו על פני טווח רחב של התנהגויות (שם:1990).

בנדורה טוען כי חלק ניכר מההתנהגויות האנושיות נלמד מתוך צפייה באחרים, דהיינו על ידי מודל חיקוי. למידה כזו הוא מכנה למידה מתווכת או אמצעית, להבדיל מלמידה המתרחשת על ידי התנסות ישירה ובלתי אמצעית של הלומד (שם:1990).

תורת הלמידה החברתית חולקת על התפיסה הביהייביוריסטית האומרת שהגירויים משפיעים אוטומטית על ההתנהגות, וטוענת שהגירוי מפורש קודם כול על ידי האורגניזם, והתגובה היא פועל יוצא מפרשנות זו. גירויים סביבתיים מפתחים תהליכים קוגניטיביים ומשפיעים עליהם, אך גם ההיפך הוא נכון. תהליכים קוגניטיביים עשויים ל'יצור' גירויים שיעוררו תגובות - לדמיון חווייה מחליאה ולחוש בחילה או לדמיון גירויים מיניים ולהתעורר מינית. תהליך זה גם מסביר מדוע אין צורך להתנסות ישירות בגירויים סביבתיים כדי להגיב להם (שם:1990).

לפי בנדורה תוצאות חיצוניות אינן היחידות הקובעות את התנהגות האדם. בני אדם מכוונים את פעולותיהם גם על יסוד תוצאות שהם מדמיינים לעצמם ולאור תוצאות שצפו בהן אצל אחרים. בנדורה טוען כי למידה מתרחשת במידה לא פחותה של הצלחה גם מתוך צפייה בהצלחותיהם של אחרים. כללית - צפייה בהתנהגות שזכתה לגמול אצל אחר מגדילה את הנטייה להתנהג באופן דומה, ואילו צפייה בהתנהגות מוענשת מקטינה נטייה זו (שם:1990).

סקירת מחקרים ודיעות בנושא המוטיבציה.

"המוטיבציה מתחילה בבית" :

במחקר שתוצאותיו פורסמו על ידי סיני רות בעיתון הארץ (12.9.96) עולה כי יש קשר הדוק בין המוטיבציה של נערים לשרת בצבא לבין הנכונות של הוריהם לשלוח אותם לשרת.

במחקר שנערך מטעם המכון למחקר קהילתי באוניברסיטת בר-אילן, מצא ד"ר יעקב כץ קשר הדוק בין נכונותם של נערים בבתי ספר ממלכתיים וממלכתיים-דתיים להתגייס, לבין המוטיבציה של הוריהם לשלוח את בניהם לצבא.

נערך מידגם מייצג של 939 נערים (552 מבתי ספר לא דתיים, ו-387 בחינוך הדתי. המידגם כלל 39 בתי - ספר מדן ועד אילת, הוא מצא ש - 76% מהנערים בבתי ספר לא דתיים מוכנים להתגייס, ואילו 69% מההורים של נערים בחינוך הממלכתי היו מוכנים שבנם יתגייס. בזרם הממלכתי - דתי היו 86% מהנערים מוכנים להתגייס, ו - 87% מההורים היו מוכנים שבנם יתגייס.

המיתאם בממצאים מגיע ל - 80% - עובדה המובילה למסקנה שבעיית המוטיבציה אינה נעוצה רק במערכת החינוך או בצבא, כי אם משקפת בעיה חברתית החובקת לפחות שני דורות.

ד"ר כץ סבור כי "קיימת בעיה ערכית חמורה", "הדגש בחברה שלנו הוא על טיפוח זכויות הפרט, על מימוש עצמי. בדיוק כפי שקרה באר"ה בשנות ה - 80" (שם:1996).

כץ החל את מחקרו ב - 1986 ובמידגם מייצג שערך מצא שויון (93%-94%) בין הנכונות של נוער דתי ולא דתי להתגייס. בשנות ה - 90 נמשך השיוויון, אם כי הנכונות ירדה ל - 89%.

וב - 1995 כאמור ירדה המוטיבציה של הנערים בחינוך הממלכתי ל - 76%. כלומר ירידת המוטיבציה בקירבם היא חדה יותר.

גם בחינוך הדתי ניכרה ירידה במוטיבציה (מ 94% ל - 86% ב - 1995).

הפער בין לא דתיים לדתיים מתבטא גם בסוג השירות שהם מוכנים לשרת. 34% מהנערים הלא דתיים מוכנים לשרת ביחידה קרבית, לעומת 49% מהנערים הדתיים. לגבי ההורים - 26% מהלא דתיים היו מוכנים שישירתו ביחידות קרביות, לעומת 42% מהדתיים.

לדעת תרצה הרמלין, יועצת חינוכית העוסקת בהכנת הורים לגיוס של ילדיהם, השינוי במוטיבציה של ההורים נובע משתי מקורות: "הוא (השינוי) תוצר של שינוי בערכים החברתיים, אבל גם של חרדות".

הרמלין מצאה, במחקר שעשתה בקרב עשרות הורים שהשתתפו בסדנאות שלה, כי דווקא הורים ששירתו בעצמם בצבא נוטים להיות יותר חרדים כלפי השירות של ילדיהם, אולי

משום שהם יותר מודעים לסכנות. הרמלין גם נתקלת בתופעה של אבות ששירתו ביחידות קרביות ואומרים: "אני כבר תרמתי, אין צורך שהבן שלי יתרום שוב" (שם: 1996).

בכתבה מובאים דבריו של רמי דברת, לשעבר ראש ענף מחקר במחלקת מדעי ההתנהגות בצה"ל. לדבריו, "במחקרים ובשאלונים מציינים המתגייסים את השפעת המשפחה על האופן שבו הם רואים את שירותם, ועל בחירת המסלול הצבאי שלהם (למשל על הבחירה שלהם לשרת ביחידה קרבית או לנצל את השירות הצבאי לרכישת מקצוע)".

לדעת דברת "אין ספק שבעשר או חמש עשרה השנים האחרונות השפעת הבית על שירות הבן מהותית מבעבר" (שם:1996)

מעורבות ההורים בשירות הצבאי :

בכתבה שפורסמה בעיתון ידיעות אחרונות (8.8.96) מצטטת כתבת העיתון לענייני צבא - כרמלה מנשה את מיכל שביט - פרדקין, שהגישה את עבודת הגמר שלה לתואר שני באוניברסיטת ת"א, לדברי שביט - פרדקין "הצבא רוצה שההורים יהיו מעורבים, אך הוא לא מוכן שהם יתערבו" (שם:1996).

לדברי שביט - פרדקין "בנים האחרונות גיוס הבנים והבנות משמעו גם גיוס המשפחה כולה. והמשפחה הישראלית מעלה שאלות הנוגעות לצה"ל על סדר היום הציבורי" (שם:1996). מהנתונים במחקר עולה כי מספרן של קבילות ההורים עולה בהתמדה מדי שנה. לדעת פרדקין - שביט "התנודות במספר הקבילות נובעות מאירועים שהשפיעו על הצבא באופן מובהק: בשנים 74-1972 עלה מספר הקבילות בכלל גם בגלל המצב ששרר בארץ לאחר מלחמת יום הכיפורים והפגיעה שחלה במעמדו של צה"ל".

"את העליה במספר הקבילות בשנים 4-1982 אפשר לייחס לוויכוח הציבורי סביב מלחמת לבנון" (שם:1996).

דעתו של ראש אגף כוח אדם בצה"ל על בעיית המוטיבציה:

בהרצאה שנשא ראש אגף כוח אדם אלוף גדעון שפר בפני חברי המועדון המסחרי והתעשייתי במלון שרתון בתל-אביב, ניתח ראש אכ"א (אגף כוח אדם) את הסיבות, שעל פי נתוני צה"ל גורמות להשתמטות (מן השירות הצבאי) : התחושה בציבור, כי השלום בפתח, ניתוח המיתוסים בקרב הציבור והיפוש אתגרים אישיים בקרב הצעירים על סף גיוס. שפר טען עוד, כי בבתי הספר נמדדים תלמידים על פי ציוני הבגרות שלהם ולא על פי ערכיהם (רותם ארז, עיתון מעריב, 17.11.96).

על פי נתונים שמסר אלוף שפר, הולך וגדל מספרם של קצינים בצה"ל חובשי כיפות סרוגות. "אנשי החינוך הלאומי הם בעלי ערכים לאומיים גדולים יותר. הם מוכנים לתת יותר" (שם:1996).

סרטון פירסומת לחיל הקשר:

צה"ל מודע לכך שבני הנוער שוקלים להתגייס בין השאר מתוך השיקול האישי, כלומר מה יתן לי השירות הצבאי ? סרטון חדש של חיל הקשר מסביר למתגייסים למה "כדאי לכם לשרת אצלנו". לא מופיעה בו אף מילה על מוטיבציה ותרומה למדינה (ארז נורית, ידיעות אחרונות, 25.11.96). ארז מוסיפה ומציגת בכתבה "לפי הסרטון כדאי להתגייס לחיל כי הוא כולו ממוחשב, אלקטרוני... כי השירות הצבאי עובר מהר ואחר כך יש לכם התחלה טובה לחיים, מקצוע ביד ואפשרויות קידום באזרחות".

הסרטון שאורכו ארבע דקות הופק על ידי לשכת הפירסום הממשלתית בעלות של 30 אלף

דולר. גיבורו הוא אורי ורדי, מכוכבי סדרת הטלביזיה רמת אביב ג'.
סגן קצין קשר ראשי, אלוף משנה רוני אומר: "...צעיר בן 18 שואל שאלות שאנחנו לא שאלנו בתקופתו,
אבל המסר העיקרי הוא, שהשירות בצבא יהיה חלק מתהליך של רכישת ניסיון וניצול הידע התאורטי
שנלמד, לתועלת החייל והצבא" (שם:1996).

פרק שני: היחידות המובחרות, רקע סיפורתי ומניעים להגיע אליהן.

היחידות המובחרות בצה"ל נושאות עימן הילה של מיסתורין, חשאיות, עניין רב, מבצעים מיוחדים וציוד מתוחכם. האנשים המשרתים ביחידות אלה נחשבים כאיכותיים מאוד. השירות כרוך בקושי פיזי ונפשי רב. מסלול ההכשרה הוא בדרך כלל ארוך (נמשך שנה וחצי) ומהווה אחד הגורמים לקושי. מי שמצליח לשרוד ולסיים מסלול מסוג זה זוכה לכבוד רב והערכה מצד החברה (חברים, שכנים, משפחה).
נערים המעוניינים להגיע ליחידות מובחרות עוברים מיון קפדני, כשהדגש אינו רק על היכולת הפיזית, אלא בעיקר על ההתאמה הנפשית ותכונות האופי.

תהליך המיון כולל מספר קריטריונים: פרופיל הרפואי (פרופיל 82 ומעלה) נתונים אישיים (ד"פר - דירוג פסיכוטכני ראשוני וקב"א - קבוצת איכות) גבוהים ולאחר מכן בסדרת מיבדקים גופניים מתישה

הכוללת בד"כ יום שדה (יום פעילות בתנאי שדה הכולל מאמצים קשים מאוד) ולאחר מכן גיבוש (3-5 ימים של עומסים פיזיים ונפשיים גבוהים מאוד).
עוד בימי התנ"ך ערך גדעון מיון לקראת המלחמה במדין, עמלק ובני-קדם.
"התחילו את המיון שלושים ושניים אלף, עשרים אלף ויתרו מיד לאחר שגדעון תיאר את התעוזה והסכנות שבתכניתו..." גדעון החליט להפתיע בשיטה, בזמן ובאמצעים, וכך החליט לעשות מיון משמעותי יותר, לאחר המסע החליט לבחור בשלוש מאות לוחמים ואיתם יצא לקרב המזהיר ולנצחון (דרך ארץ:1983).

"בתחבולה תעשה לך מלחמה" זו הסיסמא של היחידות המובחרות, וברוחה הן פועלות. בשנות השלושים הקימו יצחק שדה ואורד וינגייט יחידות קטנות הפועלות ברוח של הסיסמא "בתחבולה תעשה לך מלחמה".

יצחק שדה שהקים את "הנוודת" (1936) "פלוגות השדה" (1937) יחידות לפעולות מיוחדות (1939) ומאוחר יותר בפל"מח. (עקביה:1993).

אורד וינגייט נחשב לאחד האנשים החשובים בנושא הלוחמה הזעירה. פלוגות הלילה שהקים הביאו לשינוי הגישה באופן דרמטי בלחימה בערבים (1938).
משה שרת כתב לגבי מסקנותיו של וינגייט, לגבי הלחימה בכנופיות (הערביות)
"...אי-אפשר להצליח בזה אך ורק ע"י הצבא. הכרח הוא להפעיל יהודים: באשר להתלהבות, האומץ וההתמדה הם נכס עיקרי בפעולה זו, שתהיה מפרכת, מסוכנת מאוד, ותדרוש העזה רבה. יהודים מפני שהם בני הארץ, אנשי המקום, הם יסתגלו יותר, להם קל יותר ללכת בבוץ, לשכב בבוץ, לא לישון כל הלילה, לא לאכול 16 שעות, ולהתגבר על כל קושי גופני. יהודים, מפני שהעיקר בחייל אינו הגוף כי אם השכל וכוח הרצון... (מתוך עקביה:1993, עמוד 41)

22

עם הקמת צה"ל ב - 1948 שולבו הכוחות שפעלו עד כה בנפרד לגוף אחד.
מתוך המחלקה הימית של הפל"מח (פל"ים) צמחה יחידת הקומנדו הימי תחת השראתו של יוחאי בן-נון. לאחר ומספר שנים הוקמה ע"י אברהם ארנן סיירת מטכ"ל (בערך ב - 1955).

היחידות המובחרות בצה"ל כוללות מספר קטן של יחידות מיוחדות ביניהן: סיירת מטכ"ל, שלדג, יחידת החילוץ של ח"א ושייטת 13 (הקומנדו הימי). (מתוך מוסף מיוחד שצורף לעיתון מעריב מיום 5.8.93).
נוסף ליחידות אלה ישנן יחידות נוספות, הנחשבות גם הן ליחידות מובחרות וביניהן יחידות החס"ע (חה"ן, סיירת, עורב) של חטיבות החי"ר (צנחנים, גולני, גבעתי, נח"ל),
ויחידות אחרות, ביניהן דובדבן, סיירת שריון, סיירת יעל והיחידה לסילוק פצצות.

יש לציין כי בניגוד לעבר, כיום נערך המיון ליחידות מובחרות באופן מסודר. בעבר היו בני הנוער "...מתנדבים שהגיעו אליה בדרך של המלצה ועברו סלקציה" (גל, מ. בתוך רוט-הלר ונוה. (עורכים) (1987). ייתכן שעצם השינוי בדרכי הגיוס ליחידות המובחרות סלל את הדרך לבני נוער שבעבר לא היו שומעים על אותן יחידות ולכן גם לא חשבו עליהם.

השירות ביחידות אלה נמשך בד"כ שלוש שנים ולעיתים נדרשת חתימת קבע לתקופה שבין 6 - 18 חודשים.

ניתן לאפיין את השירות בציטוט מפי אחד הלוחמים שתיאר זאת כ"שנה וחצי קש - שנה וחצי דבש" כלומר עבודה קשה מאוד לאורך שנה וחצי, ואח"כ שנה וחצי בתנאים טובים ופחות עומסים פיזיים ונפשיים.

תנאי השירות ביחידות המובחרות משופרים. בד"כ אחרי מספר חודשים במסלול ההכשרה עוברים לגור בחדרים (בנוס רציני לעומת חיילים ביחידות קרביות רגילות). המזון הוא בכמויות ואיכויות גבוהות יותר מאשר ביחידות קרביות אחרות. יחס המפקדים הוא אישי יותר והאווירה היא הרבה פחות "צבאית" ויותר משפחתית.

סקירה סיפרותית על המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות:

בסיפרה של בת-צבי (1991) נשאלו לוחמים בסיירת צנחנים:

"הבחירה שלכם ביחידה קטנה עם מסלול אימונים קשה באה מתוך ידיעה שלא תוכלו להיות במסגרת גדולה?"

ע. (השמות חסויים מטעם של בטחון-שדה) "אצ'י זה כק.אני בן-אדם שמתפקד

טוב במסגרות קטנות. ידעתי שאחרי ביחידה מהסוג הזה עוד בת'כונ.

ידעתי שכאן אוכל להוכיח את עצמי, ידעתי שלא אפך לשריון."

י. "עם ידעתי שאני בוחר בחברה עם איכות גבוהה, לכן שאפתי להגיע

לכאן. חשבתי שיהיה לי נוח יותר עם האנשים האלה."

מ. "לכואב יש כאן רצון חזק להצליח. זה אופי האנשים ואופי המקום. הולכים
אל הישעיות. החברה מחליטים מה, האנסטינקטיב כאן צובדים שעות
נוספות. אתה לוקח משהו לדייט, אתה עושה והולך הלאה. זה הסיפור של
ה'יחידה' (בת-צבי, 1991, עמוד 21).

יש שמגיעים ליחידות מובחרות משום שהסביבה בה גדלו דוחפת אותם לכך. בעבר היה הדבר בולט מאוד
לגבי בני הקיבוצים והמושבים.
לדעת כותב העבודה בין המניעים להגיע ליחידות קרבות, ניתן לראות השפעות סביבתיות שונות.
ילד - הגדל לדוגמא בירושלים ומסביבו אתרי הנצחה שונים לקרבות שונים כגון:
גבעת התחמושת, ארמון הנציב, הקסטל - גדל תוך השפעה סביבתית שונה מזו של ילד
הגדל באיזור המרכז כשמסביבו מחנות צבא עורפיים: הקריה, תל השומר וצריפין.
ישנם סמלי סטטוס שונים הבאים לידי ביטוי בהופעה החיצונית. כך למשל חיילים המשרתים באיזור
ירושלים חמושים בכלי נשק יוצרים רושם שונה מחיילים המשרתים במרכז, בת"א לדוגמא, בה אלפי
חיילים משרתים בקריה, יוצאים מדי יום בצהריים למיזלות השונות באיזור, כשהם "חמושים" בכרטיס
אשראי או כסף מזומן.
דוגמא לכך ניתן לראות בסיפורו של איתן.

איתן מספר על עצמו (ליבליך: 1987) בעמוד 57 "אני בן קיבוץ דת, בסיף צעיר מאוד
התוודעתי לצבא, כי בקיבוץ היו תמיד לרצוני נח"ל. אירחנו אותם

24

לשבת, נכנסנו איתם במקלחת, והיינו כואבים אותם בשטחי המשק, צובדים
במסעות או במד"סים (שיצורי ספורט).
לדלתי אפוא עם המראות של חילופים בשירות ובחופשה... "חברים היו
באים לחופשות שבת ומספרים על השירות, ואת מהאחים שלי שמעתי
הרבה" ... "תמיד ידעתי שאשרת הצנחנים
ואהיה קצין. רציתי להשקיע מאמץ, וזה מה שנדרש בשירות הצנחנים", ...
איתן מספר על מניעיו להגיע ליחידת הנ"ט (נגד טנקים) בצנחנים (שם: עמוד 57) "השירות ש
אצניין וההרכה האנושי טוב. הצוות של "טאו" (הטיל המשמש את היחידה).

קטן, ומשרתיים שם יחד במשק שנתיים. השירות יחד בקבוצה קטנה מבטיח
אזירה טובה. בקיצור החלטתי להגיע לשם."

בסיפרה של בת-צבי (שם: עמוד 25) נשאל ק. (שם חסוי) לוחם בסיירת גולני, "מי משמש כמודל החיקוי
שלך?" ותשובתו: "השכן שלי באוסה. הוא משרת ביחידה כלו."
הלחץ וההשפעה של הסביבה החברתית והמשפחתית אינם מנת חלקם רק של נערים מההתיישבות
העובדת.

בסיפרה של ליבליך (1987) מובא ראיון עם אבי (עמוד 17), דבריו נפתחים במשפטים
הבאים: "למדתי במחנה מלחנות בבית ספר תיכון, והדבר שהעסיק אותי
ביותר היה החוץ לסיירות שהתקיים אחרי הלימודים. שם הרגשתי איך
נוצר הלחץ להתנדב לצבא. גם הורי הפציפו לחץ דומה: "שלא תהיה
דאבניק, שתמצה את החינוך שקיבלת". אף אחד לא דיבר על זה
מפורשות בבית: כלו היתה הסכמה שבשתיקה. ברור שאם אתה כשיר
מבחנות הבריאות, מצביים ממך שמשרת ביחידה קרבית."

בדברו על המניעים מציין אבי (שם: עמוד 17) מניעים שהביאו אותו לנסות להגיע ליחידה
מובחרת: "...בגלל האזירה בחוץ הסיירות ראיתי את עצמי מוכן ומתאים
לשירות בסיירת. מדריכים שלי שירתו שם והצבירו לנו את האתגר

25

והיזקה שיש בשירות כזה. ידעתי שאצא שם בתוך קבוצת חברים טובה
יחסית, ונראה היה לי - כמו ליתר החברים בחוץ - שאוכל להגיע לשם."

דוד מספר על הרקע לשירותו הצבאי (ליבליך: 1987) "...אני הבן הבכור, ולא היה לי
מקור טוב לשמוע על הצבא. לא ידעתי לקרוא מה אני הולך, אבל היה
לי ברור שאני רוצה לשרת ביחידה קרבית. צורק כזה יונקים בבית. אבי
צבר, ואחיו נפל במלחמת השיחור... התגייסתי באולוסט והתנדדתי
לצנחנות..." (שם: עמוד 40).

בסיפרה של צבר בן-יהושוע (1996) קיבוץ L.A מובא סיפורו של אוהד (עמוד 39), שנולד בקיבוץ השייך לתק"ם (תנועה קיבוצית מאוחדת). מדבריו ניתן ללמוד על הלחץ מהסביבה ללכת ליחידה קרבית, לחץ שאינו מופעל באופן שיטתי אלא בדרך סמויה, זוהי נורמה מחייבת. בספר מצויין גילו של אוהד - 36, מכאן שניתן להעריך כי מדובר בתקופה של סוף שנות ה - 70.

אוהד מספר: "לפני הצבא יצאתי לשנת שירות. הצבא הייתי קצין אספקה מחטיבת שריון. בהתחלה כשיליתי שאין לי כושר לסיירת הייתי האומ. בקיבוץ דווקא קיבלו את זה בסדר אמר. המחזור שלי, לראשונה קיבלו את הצוגדה שלא כולט יהיו קרביים. הייתי בן המשק הראשון שירת בחיל אספקה. הצבא היה בהחלט שלא תיסקול בהתפתחות שלי, כי לא צעיתי מה שרציתי" (שם: עמוד 40).

סיפורו של עידו (ליבליך: 1987) שונה בכך שהוא מגיע מרקע שונה מזה של איתן. "אני בן ציר. באתי מסביבה יציבה מאוד: תמיד ארתי האותה דירה, לא החלפתי בית-ספר מכן חובה ועד סיום התיכון. יחסי עם הורי קרובים מאוד, הייתי חבר ב"צופים" ובחוג סיירות וכמעט כל שבת יצאתי לטיול. הייתי שייק למה שנקרא "נוצר טוב". השירות הצבאי התחיל להעסיק אותי באמצע כיתה י"א. אמלכתחילה ידעתי שאני רוצה לשרת ביחידה מובחרת "סיירת" - כמו כולט. היו הרבה סיבות כך: ראשית,

26

אנשים סבורים שהם יודעים מה זו "סיירת", ואם הם אוהבים לטייל, הם סבורים שיש להם אינשהוא קשר עם מה שיצאו הצבא. סיבות נוספות: הרצון לשרת עם חברה טובים: לשרת שירות מצניין שאין מתנוונים בו: וכמובן - השיקול של יוקרה: אנשים מצדיקים לשרת ביחידה שיש לה שם טוב. היה גם השיקול ה"ציוני" - רציתי לשרת איפה שאוכל לתרום יותר." (שם: עמוד 63).

במשך השנים השתנה חתך האוכלוסיה המשרת ביחידות מובחרות. עד שנות התשעים הורכבה האוכלוסיה בעיקר מבני קיבוצים ומושבים. גל, מ. במאמרו על יחידת הסיור כקבוצה חברתית (בתוך רוט-הלר ונוה(עורכים). 1987) מציין כי - "...אחוז גדול ממגויסי יחידות הסיור הם בני קיבוצים ומושבים, הם מהוים רוב מוחלט בסיירות חי"ר וצנחנים..."

בשנות התשעים מורכבות היחידות בעיקר מעירוניים, אומנם מקומם של בני הקיבוצים אינו נפקד, אך מספרם ירד בצורה משמעותית, יחד עם זאת החל לעלות בצורה משמעותית מספרם של חובשי הכיפות הסרוגות. האם יש בכך בכדי ללמד על שינויים חברתיים? האם ניתן להסיק מכך על ירידת קרנם של בני הקיבוצים לעומת עליה בזו של עירוניים וחובשי כיפות סרוגות? לדעת כותב שורות אלה יש לבדוק שאלות אלה באופן יסודי.

פרק שלישי : המחקר.

אוכלוסיית המחקר:

האוכלוסיה מורכבת מנערים בני 18 המתאמנים לקראת הגיוס במסגרת חוג הכנה לצה"ל, הנערך בהרצליה על ידי של כותב העבודה.

במסגרת ההכנה לצה"ל עוברים הנערים הכנה ספציפית לקראת המיון ליחידות מובחרות. הנערים נמצאים בכיתה י"ב מגיעים מאזור המרכז והשרון, רוב הנערים מגיעים מרמת השרון,

הרצליה, רעננה, צפון ת"א, הוד השרון וכפר-סבא.

מתוך 73 הנערים, 72 לומדים בבתי ספר עיוניים ואחד בישיבה תיכונית.

ניתן לאפיין את אוכלוסיית המחקר תוך ציטוט מתוך מחקרו של גל, מ. על יחידת הסיוור כקבוצה חברתית (בתוך רוט-הלר, ד. נוה, ג. עורכים) (1987) היחיד והסדר החברתי).

"...נכון יהיה אף להוסיף את הגורם הפיזי המהווה מכשול לבן העיר, שאיננו רגיל במאמצים פיזיים ואיננו מכיר את גבולות כוחו. ניתן לומר שבן הקיבוץ מגיע לסיירת בהמשך למסלול חייו, בעוד שבן העיר מגיע לסיירת למרות מסלול חייו. בן העיר חי במסגרת התיחסות פלוראליסטית למדי, הפרספקטיבה של חברתו וקבוצת הגיל שלו הינה מעבר לצבא (אצל בן הקיבוץ מימד ההווה הוא הדומיננטי) ומתפרקת ברובה עם הגיוס. גם בית הספר בעיר איננו לוקח חלק במסכתו, ומשפחתו הגרעינית תקבל אותו בכל מסלול שישרת. מכאן שבן העיר המתגייס לסיירת עושה זאת מתוך דחף הקשור באישיותו ועל פי נורמות "פרטיות" שלו, ולא עקב דחף הנובע מסביבתו". (שם: עמוד 91).

ציטוט זה מלמד על חלק מהקשיים והמניעים שבהחלט מאפינים את אוכלוסיית המחקר. שלושת הנערים שרואינו בעבודה הם מרמת השרון, הרצליה וכפר סבא, וגם הם נוטלים חלק בחוג הכנה לצה"ל.

מבין 73 נערים 72 (המהווים 99%) רוצים להגיע ליחידות מובחרות.

לוח מספר 1: קרוב משפחה ביחידה קרבית:

- ל - 54 מהנערים (74%) קרוב משפחה (אבא, אח או דוד) ששירת ביחידה קרבית.
- 21 אבות של הנערים (29%) שירתו ביחידות מובחרות.
- 22 אבות של הנערים (30%) שירתו ביחידות קרביות.
- 24 אבות של הנערים (33%) שירתו בתפקידים עורפיים.
- 5 אבות של הנערים (7%) לא שירתו בצה"ל.

בטופס אחד היו חסרים נתונים.

השכלת ההורים:

לוח מספר 2: השכלה רישמית של הורי הנערים

סך הכל ובאהוזים.	אימהות	אבות	
55 (38%)	30	25	השכלה תיכונית
73 (50%)	35	38	תואר ראשון
16 (11%)	8	8	תואר שני

תואר שלישי	2	2	(1%)
סך הכל	73	73	146
			(100%)

תנועות נוער:

28 מהנערים (38%) היו בתנועות נוער.
45 (62%) מהנערים לא היו בתנועות נוער.

לוח מספר 3: חלוקת הנערים בין תנועות הנוער :

תנועת הנוער	הצופים	הנוער העובד והלומד	מחנות העולים	סך הכל
מספר הנערים	16 (57%)	10 (36%)	2 (7%)	28 (100%)

29

חוג הכנה לצה"ל:

מאחר והמשותף לכל הנערים היא עובדת השייכותם לחוג הכנה לצה"ל מן הראוי לתאר בקצרה את הפעילות במסגרת זו.
החוג החל לפעול ב - 1986 וסיים לא מכבר את שנתו העשירית. עד כה נטלו בו חלק למעלה מ - 1500 בני נוער. הוא פועל לאורך שנה שלמה וכולל הכנה נפשית וגופנית.

מטרות החוג:

1. להכין את בני הנוער לקראת הגיוס מבחינה נפשית וגופנית, ברמה הגבוהה ביותר.
2. לתת לנער את הכלים בכדי שיגיע ליום השיחרור בריא ושלם מבחינה נפשית וגופנית.
3. לאפשר לכל נער למצות את כל הפוטנציאל הטמון בו, כדי להצליח להגיע ליחידה אליה נושא הוא עיניו.
4. להעביר לנער ידע, כלים והרגלי התנהגות שיאפשרו אורח חיים בריא מאוזן

הצד הנפשי כולל שיחות שבועיות העוסקות בתיאור היחידות והחילות השונים, מיפגשים עם טירונים, לוחמים ומפקדים. כמו כן נערכים ביקורים שונים בצבא, נערכות שיחות שונות בנושאי בריאות ומוקדשת תשומת לב רבה לנושא הבטיחות מתוך נקודת מוצא של מנע.

הצד הגופני כולל אימונים מיוחדים הבנויים בצורה הדרגתית ונערכים במקומות שונים, בדרכים מגוונות, בכדי לגרום עניין והנאה.

מבנה החוג:

החוג כולל באופן קבוע שני אימונים ושיחה בשבוע.

תוכנית העבודה כוללת 42 שבועות והיא מחולקת לארבע תקופות.

תקופה ראשונה בת עשרה שבועות מוקדשת לבניית יסודות ולימוד עקרונות עבודה.

תקופה שנייה בת עשרה שבועות מוקדשת ללימוד מיומנויות חדשות, תוך כדי התנסויות במאמצים עצימים ומיוחדים, הדורשים עבודת צוות, חישול ועמידה במאמצים פיזיים ונפשיים קשים.

תקופה שלישית בת עשרה שבועות מוקדשת לשיפור היכולת הגופנית, תוך כדי עבודה מורכבת ומגוונת בשטחי אימון שונים.

תקופה רביעית בת שנים עשר שבועות מוקדשת לסיכום הנושאים שנלמדו ותורגלו במהלך השנה, יחד עם תירגול הליכות ומאמצים להם יידרשו בטירונות ובמהלך השירות. החוג כולל 200 שעות אימון גופני לאורך שנה שלמה ו - 150 שעות עיוניות.

החוג מנוהל ומודרך ע"י כותב העבודה.

כלי המדידה:

כלי המדידה בעבודה לקוחים משתי אסכולות המחקר העיקריות:

1. המחקר הכמותי.
2. המחקר האיכותי.

הכלים הכמותיים:

חוברו שני שאלונים (מצורפים בניספח העבודה) שהועברו בין הנערים . השאלון הראשון היה פתוח, הוא הועבר בין 20 בני נוער שנדרשו לענות האם הם מעוניינים להגיע ליחידה מובחרת ואם כן אזי נתבקשו לענות על שתי שאלות פתוחות:

1. מה הן הסיבות לרצונך להגיע ליחידה מובחרת ?

2. האם לדעתך יש לבני נוער אחרים, סיבות נוספות להגיע ליחידה מובחרת? אלה שאינם מעוניינים להגיע ליחידה מובחרת נתבקשו לענות על השאלה השניה בלבד. לאחר ניתוח השאלון, נאספו המניעים השונים ונכתב שאלון שני שבו נרשמו 40 מניעים להגיע ליחידות מובחרות שהועלו מתוך השאלון הראשון. עתה הועבר השאלון ל- 73 בני נוער שנתבקשו לדרג את עשר המניעים החשובים ביותר מבחינתם. כמו כן נתבקשו הנערים למלא פרטים נוספים, בכדי לנסות ללמוד האם ישנם קשרים מסוימים בין הרקע שלהם ושל הוריהם (פעילות בתנועות נוער, השכלת הורים, רקע של ההורים בצבא, כיוון פוליטי) לבין מניעיהם להגיע ליחידה מובחרת.

הכלים האיכותיים:

לאחר ניתוח השאלון וסיכום הממצאים הוזמנו שלושה בני נוער שנבחרו לראיונות אישיים. הנערים נבחרו מתוך שני שיקולים עיקריים: 1. ייצוג מאזור מגורים שונה. 2. פתיחות ויכולת דיבור. כל ראיון ארך כשעה וחצי, וכלל התייחסות אישית, תוך נסיון לברר כיצד רואים השלושה את המניעים באופן אישי. הראיון כלל שאלות כלליות, לגבי הרקע האישי של כל אחד, ולעיתים גלש לתחומים שונים בכדי לברר נקודות שהיו יכולות לעזור בהבנת השקפתם. הראיון היה מובנה והשאלות נלקחו מהשאלונים שהועברו בין בני הנוער.

שילוב שתי שיטות המחקר:

הראיונות התייחסו לשאלון השני ולמימצאיו כששני כלים אלה משלימים האחד את השני. הכלי הכמותי שיקף באופן רחב את המניעים להגיע ליחידות מובחרות, כשהוא נותן ייצוג למספר גדול של נשאלים ולעומתו הכלי האיכותי, המנסה לברר לעומק מה מסתתר מאחורי המניעים, והפירוש שאותו נותנים הנערים למניעים.

31

שיטת המחקר:

המחקר משלב את שתי שיטות המחקר: הכמותית והאיכותית. בתחילת המחקר הכמותי מועלות השערות שונות ובסופו על החוקר לגלות בדרך של חישובים האם הממצאים מאמתים את ההשערות או לא. דרך החישוב הינה מתמטית, ומקובל לבצע את המחקר על מידגם מינימאלי של 30 נבדקים. "בעשרים השנים האחרונות רבתה ברחבי תבל ההתעניינות בשיטות מחקר נטורליסטיות ואיכותיות במדעי ההתנהגות בכלל ובמדעי חינוך בפרט. קיימת מודעות לכך, שהבעיות המשמשות נושאים למחקר בחינוך הינן מורכבות ומסובכות, ובדיקתן אינה יכולה להגיע למיצוי מלא באמצעות סיכום סטטיסטי של מימצאים כמותיים. כתוצאה מכך נערכו באחרונה מחקרים חשובים בחינוך, שנשענו על נתונים איכותיים כתחליף לנתונים כמותיים, או כהשלמה להם" (צבר בן-יהושע: 1995).

"המחקר הכמותי מפקח על הגורמים הרבים המאפיינים את הסיטואציה הנחקרת, מבודדים ומעבד אותם" (צבר בו-יהושע: 1995). "החוקר האיכותי, לצומת זאת, תופש את המציאות כשלמות שאיננה ניתנת לפירוק, ולכן כל נתונה נאספת ומתוצרית, ולפי תוצאות לא טיפוסיות נדונות לפריטה". (שם: עמוד 19).

... "חשובי החוקרים הכמותיים, וביניהם קרונק הודו, כי אישה לו (האיכותית) איפשרה להפליט ולהצמיק אותו חלק במחקר, שלא היאצו אליו בדרכי הפהט". (שם: 21).
"המחקר האיכותי הוא שם כולל לאופני מחקר שונים. כלי מחקר רבים משרתים אותו, ובהם תצפית, ראיון, ניתוח מסמכים ועוד" (שם: 21).

"המחקר האיכותי שאב את נתוניו מהמצר הטבעי, והחוקר הוא מכשיר המחקר הציורי. המכשיר הציורי של המחקר האיכותי היה נשאר החוקר עצמו, יכולת הקליטה שלו, רגישותו, פתיחותו והתאמה שלו להתרחשויות" (שם: 21).

"אחד האמצעים שהחוקר האיכותי נוקט בהם כדי לפקח על הסובייקטיביות הטבעית שלו הוא רישום דיעותיו והתרשמויותיו במובחן מהרשימות הפרוטוקוליות שהוא עורך, מן השיחות, או מן ההתנהגויות הניצפות" (שם: 30).

"במחקר איכותי, שבו החוקר הוא כלי המחקר, קשה לצפות שיתקבלו מימצאים זהים אצל חוקרים שונים, שכן אלה בני אדם שונים, בעלי רקע, עניין ונקודות מוצא מחקריות שונות".
עם זאת, מהימנות, על פי תפיסת המחקר האיכותי, מעוגנת בהתאמה שבין המתרחש באתר הנחקר לבין הדיווח של החוקר, ולא דווקא במידת העקביות בין התצפיות השונות. מכאן החשיבות הרבה המיוחסת לרישומים ולדיווחים נאמנים, המהווים בסיס לבחינת הממצאים" (שם: 31).

השילוב בין שתי שיטות המחקר הינו מורכב. השאיפה היא שכל אחת תתרום את חלקה בכדי להבין את נושא העבודה. מצד אחד לתת מבט מקיף על המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות, מצד שני להעמיק ולבחון מה מסתתר מאחורי המניעים, והאם הדרך שבה הנערים רואים מניע כזה או אחר הוא מה שנובע מהמשמעות המילולית או שמא נותנים הנערים משמעות שונה שמחייבת הסתכלות שונה על אותו מניע.

השערות המחקר:

1. המניעים שיעלו כמשמעותיים ביותר להגיע ליחידות מובחרות, יהיו מניעים אקסטרנינזיים, שתורמים לבני הנוער בקידום האישי ובהעלאת מעמדם בחברה אליה הם שייכים.

2. ממצאי המחקר - המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות - יוסברו על ידי תאוריות שונות על מניעים ומוטיבציה.

3. יהיו הבדלים בין המניעים של נערים שאביהם שירתו ביחידות עורפיות לכאלה שאביהם שירת ביחידה קרבית או מובחרת.

34

תוצאות המחקר.

השאלון הועבר בין 73 נערים, 72 ענו עליו ומתוך תשובותיהם עולים הנתונים הבאים:
הסיבות החשובות ביותר לרצונם להתנדב ליחידות מובחרות, לפי סדר החשיבות.
ליד כל מניע מצויין מספר הפעמים שאותו מניע צויין, ובאחוזים - אחוז הנערים שענו.
יש לציין כי הבחירה הנה מתוך 40 מניעים. מאחר ומניעים רבים זכו לאזכור מועט הוחלט להציג את 15 המניעים שזכו לאזכור הבולט בלבד.

טבלה מספר 4 : המניעים של נערים להגיע ליחידות מובחרות, לפי מספר הפעמים

שצוינו בתשובות:

1. אתגר - 42 פעמים , 58% מהנערים ציין זאת.

2. איכות אנושית - 30 , 42% .

3. הרצון לתרום - 29 , 40%.
4. חלום אישי - 24 , 33%.
5. סיפוק - 20 , 28%.
6. עניין - 19 , 26%.
7. מיצוי פוטנציאל - 18 , 25%.
8. שאיפה למצוינות - 17 , 24%.
9. הרפתקנות - 17 , 24%.
10. מבצעים מיוחדים - 13 , 18%.
11. מפעילים את הראש - 13 , 18%.
12. לנצל את שלוש השנים - 11 , 15%.
13. תנאים טובים - 9 , 13%.
14. רקע אידיאולוגי - 8 , 11%.
15. מבחן עצמי - 8 , 11%.

35

טבלה מספר 5 : המניעים של נערים להגיע ליחידות מובחרות לפי הניקוד המצטבר
לו זכה כל מניע:

1. אתגר - 168 נקודות.
2. הרצון לתרום - 111 נקודות.
3. איכות אנושית - 92 נקודות.
4. חלום אישי - 70.
5. עניין - 68.
6. סיפוק - 61.
7. מיצוי פוטנציאל - 61.

8. שאיפה למצוינות - 50.

9. מבצעים מיוחדים - 39 .

10. הרפתקנות - 38.

11. לנצל את שלוש השנים - 33.

12. מפעילים את הראש - 30.

13. רקע אידיאולוגי - 24.

14. מבחן עצמי - 23.

15. תנאים טובים - 17.

36

הטבלה המסכמת והקובעת:

ההתייחסות למספר הפעמים שמופיע כל מניע עלולה לפגוע במידת החשיבות שניתנה לו בדירוג של כל נער. התייחסות רק לניקוד עלולה להטות את ממצאי המחקר. חמישה נערים שידרגו מניע מסוים במקום ראשון עלולים להעניק לאותו מניע משקל משמעותי יותר ממניע אחר המדרג שלישי על ידי חמישים נערים.

מאחר והיה צורך למצוא איזון כלשהו הוחלט לתת משקל משמעותי יותר למספר המשיבים - 0.75% ואילו לניקוד ניתן משקל נמוך יותר של 0.25% .

טבלה מספר 6 : המניעים של נערים להגיע ליחידות מובחרות, שיקלול

מספר הפעמים שצוינו המניעים והניקוד לו זכו:

1. אתגר - 73.5 נקודות משוקללות.

2. הרצון לתרום - 49.5

3. איכות אנושית - 45.5

4. חלום אישי - 35.5
5. עניין - 31.25
6. סיפוק - 30.25
7. מיצוי פוטנציאל - 28.75
8. שאיפה למצוינות - 25.25
9. הרפתקנות - 22.25
10. מבצעים מיוחדים - 19.5
11. מפעילים את הראש - 17.25
12. לנצל את שלוש השנים - 16.5
13. רקע אידיאולוגי - 12
14. מבחן עצמי - 11.75
15. תנאים טובים - 11

37

קשרים שונים בין הרקע הסביבתי והמשפחתי למניעים להגיע ליחידה מובחרת:
 בפרק הראשון של העבודה הוזכר הקשר שבין הרקע הסביבתי והמשפחתי למניעים להגיע ליחידות מובחרות. אי לכך הוחלט על ידי כותב העבודה לבדוק האם ישנם הבדלים כלשהם בין הנערים שאביהם שירת ביחידה מובחרת, לבין נערים שאביהם שירת ביחידה קרבית ולבין נערים שאביהם שירת בתפקיד לא קרבי.

לוח מספר 7 : הרקע הצבאי של אבות הנערים:

- 24 אבות לא שירתו ביחידות קרביות.
- 22 אבות שירתו ביחידות קרביות . (שריון, תותחנים, הנדסה, חי"ר).
- 21 אבות ששירתו ביחידות מובחרות (סיירות שונות).
- 6 טפסים לא מולאו כנדרש (תשובות חסרות).

לוח מספר 8 : דירוג של המניעים להגיע ליחידות מובחרות, של הנערים, לפי הרקע

הצבאי של האבות .

רקע התנדבותי	רקע קרבי	לא קרבי	
אתגר - 81%	אתגר - 68%	מיצוי פוטנציאל - 42%	מניע ראשון
איכות אנושית - 38%	רצון לתרום - 55%	רצון לתרום - 42%	מניע שני
סיפוק - 38%	איכות אנושית - 46%	חלום אישי - 38%	מניע שלישי
שאיפה למצוינות - 33%	חלום אישי - 36%	עניין - 33%	מניע רביעי
מבצעים מיוחדים - 29%	שאיפה למצוינות - 23%	סיפוק - 33%	מניע חמישי
חלום אישי - 29%	הסודיות מושכת - 23%	שאיפה למצוינות - 29%	מניע ששי
רצון לתרום - 24%	מפעילים את הראש - 23%	לנצל את שלוש השנים - 21%	מניע שביעי

לפי תורת הלמידה החברתית (שהוצגה בפרק הראשון), האדם נולד לתוך חברה ותרבות מסוימות. תהליך הלמידה ניתן ללימוד מאחרים בתהליך החיברות. אסכולת הלמידה החברתית סבורה כי האמצעים העיקריים בתהליך החיברות הם צפייה וחיקוי. לאור זאת נבדקו המניעים של הנערים לפי הרקע הצבאי של אבותיהם. כפי שניתן לראות קיימים הבדלים משמעותיים בין שלוש הקבוצות של הנערים שאבותיהם שירתו ביחידות לא קרביות, קרביות ויחידות מובחרות. פירוט יינתן בפרק העוסק בניחות תוצאות השאלונים.

38

האם היו הנערים בתנועות נוער ?

בהמשך לאסכולת הלמידה החברתית, ניתן לשער שתנועות הנוער משפיעות על בני הנוער בכך שהם כוללות מדריכים המהווים מודל לחיקוי. כמו כן מטרותיהן של תנועות הנוער הינן לחנך לערכים שונים, ולכן ניתן לשער שבני נוער החברים (או שהיו חברים) בתנועת נוער יושפעו בצורה כזו או אחרת.

מתוך 73 בני נוער 45 (המהווים 62%) לא היו בתנועת נוער.

מבין ה- 28 שהיו בתנועות נוער: 16 - היו בצופים

10 - בנוער העובד והלומד.

2 - במחנות העולים.

לוח מספר 9 : חלוקה ההשתייכות לתנועות נוער לפי הרקע הצבאי של האב:

טופס לא מלא	רקע התנדבותי	רקע קרבי	לא קרבי	
2 - 33%	6 - 29%	10 - 42%	10 - 42%	היו בתנועות נוער
4 - 67%	15 - 71%	12 - 58%	14 - 58%	לא היו

תנועות הנוער שימשו בעבר (וייתכן כי גם בהווה) כגופים מחנכים, ובהם בני נוער המדריכים את בני הנוער ומשמשים כדמויות לחיקוי בפני הנערים. אסכולת הלמידה החברתית רואה את הצפייה והחיקוי כמשמעותית מאוד בהשפעה על ההתנהגות. אחוז דומה של נערים, שאביהם שירת ביחידה לא קרבית והיו בתנועת נוער, לבין נערים שאביהם שירת ביחידה קרבית. אחוז הנערים שאביהם שירת ביחידה מובחרת קטן ב- 13% מהאחוז של שתי הקבוצות האחרות. אין קבוצה אחת הבולטת בהשתתפות בתנועת נוער. עובדה היכולה לנטרל את השפעת תנועות הנוער כדומיננטיות, ולהותיר את האבות כבעלי השפעה על הנערים, בשמשם כדמות מודל לצפייה וחיקוי.

ניתוח תוצאות השאלונים והראיונות:

ההתייחסות לממצאים תעשה בדרך הבאה - קודם כל תהיה התייחסות לתוצאות השאלון הכמותי, לאחר מכן ייעשה דיון במימצאי השאלון האיכותי.

התייחסות לשאלון הכמותי:

כפי שצויין במיגבלות המחקר עלתה השאלה כיצד להתייחס לתוצאות השאלון הכמותי? האם להתייחס רק למספר הפעמים שצוין מניע מסוים? ובכך להתעלם ממרכיב חשוב אחר והוא מיקום המניעים לפי סדר החשיבות?

בכדי להתגבר על מכשול זה הוחלט להציג את הנתונים בדרך הבאה:

תוצגנה שלוש טבלאות -

בראשונה יוצגו חמישה עשר המניעים שנבחרו כמשמעותיים ביותר על ידי בני הנוער להגיע ליחידות מובחרות, לפי מספר הפעמים שצוינו.

השנייה תציג את חמישה עשר המניעים הבולטים לפי סדר החשיבות שלהם.

הטבלה השלישית נועדה לתת משקל לשני המשתנים שנבדקו - מספר הפעמים שהופיע כל מניע והדירוג לו זכה. הדבר נעשה בעזרת שקלול מיוחד שנתן משקל של 75% למספר

הפעמים שניתנו לכל מניע, ו-25% למיקום המניע בעיני עוני השאלון. ניתן להבחין כי בין שלוש הטבלאות אין שינויים משמעותיים במיקום. יחד עם זאת ניתן לחלק את הטבלאות למספר קבוצות לפי מידת הפופולריות לה זכו. בראש וראשונה ניתן להצביע על המניע **אתגר** כדומיננטי מאוד בין מניעי הנערים להגיע ליחידות מובחרות, והוא במרחק ניכר משאר המניעים. מספרם של אלה שציינו מניע זה - 42 נערים (המהווים 58%) והמשקל לו זכה בדירוגם (168 נקודות) מדגיש עד כמה בלט מניע זה, שצוין בדרך-כלל כראשון או שני בסדר החשיבות. הקבוצה השנייה הממוקמת לאחר המניע אתגר כוללת את המניעים - **הרצון לתרום ואיכות אנושית**, שניהם זכו למיקום וייצוג בולט מאוד בעיני הנערים, כשאלה שצינו את המניע - הרצון לתרום - ייחסו לו משקל משמעותי ובדרך כלל מיקמו אותו כראשון או שני במניעים שלהם להגיע ליחידות מובחרות. לעומתו המניע איכות אנושית צוין בקול אחד יותר לעומת המניע - הרצון לתרום (30 ו-29 בהתאמה) אך זכה לפחות ניקוד, כלומר אלה שדירגו אותו לא מנו אותו כראשון או שני בסדר החשיבות, אלא כשלישי (בממוצע) בסדר החשיבות, מכאן שבסיכומו של דבר נבחר המניע - הרצון לתרום - כמשמעותי יותר מאשר המניע - איכות אנושית. לאחר המקום הראשון בין המניעים, המקום השני והשלישי צמודים במספר המשיבים.

40

הן לגבי איכות אנושית (מניע שדורג שני) והן לגבי הרצון לתרום (דורג שלישי) היו מספר משיבים כמעט זהה (30 ו-29 בהתאמה).

הקבוצה השלישית כוללת את המניעים הבאים: חלום אישי, עניין, סיפוק, מיצוי פוטנציאל, שאיפה למצוינות, הרפתקנות, מבצעים מיוחדים, מפעילים את הראש. בין מניעים אלה אומנם קיימים הבדלים משמעותיים בייצוג ובמשקל שניתנו למניעים - חלום אישי, עניין וסיפוק לבין המניעים - מפעילים את הראש ולנצל את שלוש השנים, אלא שקשה שהמניעים המופיעים בטבלה ביניהם "מגשרים" ואינם מבדילים ויוצרים קבוצה נוספת.

הקבוצה הרביעית כוללת את שלושת המניעים האחרונים: רקע אידיאולוגי, מבחן עצמי ותנאים טובים שזכו לייצוג נמוך מאוד (יחסית למניעים המדורגים מעליהם).

חמשת המניעים שזכו לדירוג המשמעותי ביותר הם אתגר, הרצון לתרום, איכות אנושית, חלום אישי ועניין. מניעים אלה נוגעים במימוש עצמי ובסיבות שאינן קשורות באופן ישיר בהיבט חומרי, במניעים חברתיים ובמניעים משפחתיים.

מתוך חמשה עשר המניעים שדורגו ראשונים, ניתן לראות רק מספר מניעים שאינם נוגעים

באינטרס אישי מובהק והם : הרצון לתרום ורקע אידיאולוגי. למרות שגם לגבי מניעים אלה ניתן להעלות סימני שאלה לגבי מה שעומד מאחוריהם, אלא שבמסגרת השאלון הכמותי קשה לברר לעומק היבט זה.

שלושה עשר המניעים האחרים עוסקים רובם במניעים הקשורים למימוש עצמי. כך למשל אתגר (מדורג ראשון), חלום אישי (מדורג רביעי), עניין (חמישי) סיפוק (שישי), מיצוי פוטנציאל (שביעי), שאיפה למצוינות (שמיני), לנצל את שלוש השנים (שנים עשר), מבחן עצמי (ארבע עשרה).

היחידות המובחרות נושאות עמן הילה של מסתוריות, סוג לוחמה שונה מזה שביחידות הקרביות האחרות בצבא. בין המניעים המצוינים ע"י בני הנוער ניתן למצוא סעיפים המביאים עובדה זו לידי ביטוי - עניין (מניע חמישי), הרפתקנות (תשיעי), מבצעים מיוחדים (עשירי), מפעילים את הראש (אחד עשר).

ישנן מניעים בודדים כגון איכות אנושית, המדורג שלישי בין כל המניעים ומלמד על המשמעות הרבה אותה מיחסים הנשאלים לאיכות האנושית הנמצאת עימם. 42% מהנשאלים ציינו מניע זה כאחד מהחמישה החשובים ביותר. בסיכום הנתונים תופס מניע זה מקום מכובד ביותר (כאמור שלישי) בדירוג הכללי.

41

במישור האידיאולוגי ניתן לציין שני מניעים המופיעים בין החמש עשרה הראשונים - הרצון לתרום ורקע אידיאולוגי. יש המשתמשים במלה ציונות, בכדי להסביר מניעים אלה, אך יש להיות ערים לעובדה, כי בניגוד למניע - איכות אנושית - שעליו יהיו חילוקי דעות מועטים לגבי הכוונה, הרי לגבי הרצון לתרום אין הדבר כך. ייתכן שמניע הרצון לתרום איננו הרצון לתרום למדינה, לעם אלא רצון לתרום לקהילה קטנה ואולי אפילו הרצון לתרום לעצמך...

באשר למניע השני- רקע אידיאולוגי. גם כאן יש העלולים לקשור מניע זה לרקע פוליטי. בתקופת כתיבת העבודה מזוהה מניע זה לרוב עם הצד הימני המפה הפוליטית, אלא שהתברר שבין המציינים מניע זה יש נשאלים משני צידי הקשת הפוליטית.

התיחסות לנתונים נוספים:

ניתן להבחין כי ל - 74% מהנערים קרוב משפחה מדרגה ראשונה (אבא, אח או דוד) ששירת ביחידה קרבית. כלומר הרצון להגיע ליחידה מובחרת אינו נובע בהכרח ממסורת משפחתית.

בתיאוריה של מניע ההישג מוצגים מחקרים כמו למשל של ROSE AND DANDRADE 1959 נמצא כי אבותיהם של ילדים משפיעה על התנהגותם (קלר: 1990).

מחקרו של ד"ר כץ (סיני רות , עיתון הארץ, 12.9.96) מלמד על קשר הדוק בין נכונותם של נערים בבתי ספר ממלכתיים וממלכתיים- דתיים להתגייס, לבין המוטיבציה של הוריהם לשלוח את בניהם לצבא. תיאורטיקנים של אסכולת הלמידה החברתית רואים במודל לחיקוי את אחד המשפיעים החשובים על התנהגותו של האדם. אי לכך חשוב ללמוד על הרקע של הורי הנערים.

מעניין לראות כי אבותיהם של 33% מהנערים שירתו בתפקידים עורפיים ולמרות זאת הבנים מעונינים להגיע ליחידות מובחרות.

רוב הנערים לא נטלו חלק בתנועות הנוער, אם כי קשה ללמוד מהנתונים לגבי ההשפעה שיש או אין לתנועות הנוער על המניעים להגיע ליחידות מובחרות. בכדי לבדוק האם ישנם הבדלים הנובעים מרקע שונה הוחלט על ידי לבדוק את המניעים של בני הנוער להגיע ליחידות מובחרות לפי הרקע של אביהם. הנערים חולקו לשלוש קבוצות:

1. נערים שאביהם לא שירתו ביחידות קרביות - ובקיצור שם הקבוצה - לא קרבי.
2. נערים שאביהם שירת ביחידה קרבית - שם הקבוצה - רקע קרבי.
3. נערים שאביהם שירת ביחידה התנדבותית - רקע התנדבותי.

42

באשר למניעים של הנערים להגיע ליחידות מובחרות בחלוקה לקבוצות שיוך - מעניין לגלות שלאחר חלוקה שנעשתה בין הנערים לשלוש הקבוצות התגלו מספר נתונים מענינים. המניע המשמעותי ביותר שעלה מבין כל הנתונים - אתגר - לא הופיע כלל בין שבעת המניעים הראשונים של קבוצת הלא קרבי !

לעומת זאת במקום הראשון בין המניעים להגיע ליחידות מובחרות של קבוצה זו היה המניע מיצוי פוטנציאל. מניע זה לא הופיע כלל !!! בין שבעת המניעים של שתי הקבוצות האחרות - הרקע הקרבי והרקע ההתנדבותי.

ייתכן שאלה שאביהם לא שירת ביחידה קרבית בעלי רצון גדול יותר להוכיח לעצמם שהם מסוגלים להגיע ליחידה מובחרת. כמו כן ייתכן שהם "מדורבנים" על ידי ההורים (האב) להצליח (הילדים יצליחו או יעשו את מה שהוריהם לא הצליחו או עשו).

ראוי להבהיר נקודה חשובה. הורים רבים חיים בקונפליקט - מחד גיסא הם מעונינים שבנם ישרת בתפקיד מעניין ללא סיכון גופני, מאידך גיסא הם גאים מאוד בבנם אם הצליח להגיע ליחידה מובחרת, ובנם משמש מקור גאווה של ההורים בפני קרובי משפחה, חברים וקולגות בעבודה.

קבוצת הלא קרבי צינה שני מניעים נוספים שלא צוינו כלל ע"י שתי הקבוצות האחרות : במקום הרביעי הם דירגו את המניע - עניין - ובמקום השביעי את המניע - לנצל את שלוש השנים .

יכול להיות שהמקור לכך הוא בשירות של האב שלא היה מעניין. הורים רבים "רוצים שהבן יעשה משהו עם השלוש שנים שלו, ולא יבזבז אותן כמוני". שני מניעים אלה מופיעים למרות שייתכן שהם נשענים על הנחה בלתי מבוססת שביחידות המובחרות השירות מעניין ומנצלים את שלוש השנים. שמא מתרשמים הנערים בצורה לקויה מהשירות ביחידות אלה, הייתכן כי הם מפתחים ציפיות שווא?

אולי שתי הקבוצות האחרות לא מציינות מניעים אלה משום שהם יודעים פחות או יותר מה קורה ביחידות האלה, לאחר שאביהם סיפר להם?

ניתן לראות שגם אחוז המשיבים שונה בין שלוש הקבוצות. בקבוצה הראשונה אין מניע אחד דומיננטי, ולמעשה ששה מבין שבעת המניעים זכו לאחוז תשובות דומה. ניתן לומר שבעיני קבוצת הלא קרבי ישנם ששה מניעים עיקריים והם: (לפי הסדר) מיצוי פוטנציאל, רצון לתרום, חלום אישי, עניין, סיפוק ושאיפה למצוינות.

43

בשתי הקבוצות האחרות ישנו מניע אחד דומיננטי מאוד והוא - אתגר. בעיקר הדבר בולט בקרב אלה שאביהם שירת ביחידה התנדבותית. מניע נוסף המשותף לקבוצת הרקע הקרבי והרקע ההתנדבותי הוא המניע - איכות אנושית - המדורג גבוה בין המניעים (שלישי ושני בהתאמה), הנערים מתיחסים למניע - איכות אנושית כאל משמעותי ביותר. ייתכן שהדבר נובע מכך שהם שמעו מאביהם שזהו אחד הדברים המשמעותיים ביותר. כפי שצוין בסקירה הסיפורית בתחילת העבודה חיילים ביחידות קרביות ומובחרות מציינים את המרכיב החברתי בצורה דומיננטית.

לעומת זאת קבוצת הלא קרבי לא מציינים בין שבעת המניעים שלהם מניע זה. חיילים המשרתים בתפקידים לא קרביים אינם מפתחים ביניהם את אותה ריעות שאותה מפתחים חיילים קרביים. חיילים קרביים נמצאים זה לצד זה במשך 24 שעות, שבוע, שבועיים ולעיתים חודש רצוף, וכל זאת לאורך תקופה של שלוש שנים. חברות הנה תכונה הכרחית, זהו צורך קיומי לתמוך אחד בשני, לסמוך אחד על שני, לדעת שחברך יעשה הכל למענך גם אם זה ידרוש את סיכון חייו, וכל זאת משום שהוא יודע שגם אתה תעשה את זה למענו. המאמצים הפיזיים, הקשיים הנפשיים אותם עוברים חיילים קרביים שונים לחלוטין מזה שעובר חייל שאינו קרבי. איכות אנושית היא תנאי לקיום אורח חיים שכזה. מעבר לכך שבתנאים קשים רצוי להיות בחברתו של אדם איכותי. דרך השאלון הכמותי קשה להגדיר בדיוק מיהו אדם איכותי, בירור זה יערך במסגרת הדיון בראיונות שנערכו, בדרך שיטת המחקר האיכותית.

קבוצת הרקע ההתנדבותי צינה במניע החמישי את - מבצעים מיוחדים - שתי הקבוצות האחרות לא נגעו במניע זה ונשאלת השאלה מדוע?

אולי הנערים שאביהם שירת ביחידה התנדבותית יודעים דברים שהאחרים לא יודעים?

ייתכן שהם פשוט יודעים שיש מבצעים כאלה, ועובדה זו מושכת אותם ליחידות אלה, לעומת שתי הקבוצות האחרות שאינן מכירות בצורה מדויקת את אופי הפעילות ביחידות אלה.

מעניין לראות כי המניע היחידי שניתן לחשוב עליו כלא אישי - המניע הרצון לתרום - מופיע בשתי הקבוצות הראשונות (לא קרבי וקרבי) במקום השני (42% ו-55% בהתאמה צינו מניע) זה ואילו קבוצת הרקע ההתנדבותי מציינת אותו אחרון בין המניעים (24%).

כלומר הרצון לתרום גדול בצורה משמעותית בקבוצות הלא קרבי והקרבי מאשר בזו עם הרקע ההתנדבותי. מספר מניעים צוינו ע"י שלוש הקבוצות: הרצון לתרום, חלום אישי (צוין ע"י 38% בקבוצת הלא-קרבי, 36% בקבוצת הקרבי ו-29% בקבוצת הרקע ההתנדבותי. שאיפה למצוינות (צוין ע"י 29% בקבוצת הלא קרבי, 23% בקבוצת הקרבי ו-33% בקבוצת הרקע ההתנדבותי).

בהמשך השאלון נבדקה האפשרות שלוש הקבוצות יהיו שונות באשר לנטילת חלק בתנועות נוער. אלא שלא התגלו מימצאים משמעותיים. ניתן לציין כי אלה מקבוצת הרקע ההתנדבותי נטלו חלק קטן במיקצת בתנועות נוער לעומת שתי הקבוצות האחרות.

דיון בממצאים:

מן הממצאים ניתן ללמוד כי בין חמישה עשר המניעים שצוינו ודורגו ראשונים ישנו משקל משמעותי ביותר לפן האישי. האתגר, החלום, הרצון להצליח, הסיפוק - כל אלה יכולים להיות תחת הכותרת "המניעים האישיים".

מניעים אלה יכולים להתאים לצורך בהגשמה עצמית במידרג הצרכים של מאסלו (קלר: 1990). מניעים אחרים כגון: איכות אנושית, מיצוי פוטנציאל, לנצל את שלוש השנים, תנאים טובים ניתן לשים תחת הכותרת: "מה ייצא לי מזה" או "מה אני אקבל?". מניעים כגון מבצעים מיוחדים, הרפתקנות ניתן לייחס לתחום אחר, אלא שכאן הייתי מעדיף להיזהר בהגדרות. יש שהיו רואים בכך רצון להסתכן, יש שהיו רואים בכך סוג של ילדותיות או מצואיזם גברי. בכל מקרה החלטתי להשאיר מניעים אלה ללא כותרת למרות שבאופן כללי ניתן לשייכם למניעים שנמצאים תחת הכותרת "מה אני אקבל?".

מניתוח הממצאים של השאלון הכמותי ניתן ללמוד על חיזוק הדעה שהמניעים של בני הנוער שנשאלו לגבי הרצון להגיע ליחידה מובחרת נובע בעיקר ממניע אישי. שיקולים אלה, כפי שעולה מן הממצאים, אינם קשורים למניעים חברתיים - כלומר לחץ משפחתי או חברתי, רצון להרשים את המין השני, מן ההיבט הכלכלי או מהתועלת החומרית שתצמח להם מכך אלא משאיפות אישיות, מטרות אישיות שבני הנוער שמים להם. בניגוד למצב שתואר בסקירה הסיפרותית, בחלק הראשון של העבודה, באוכלוסיות מסוימות - בני קיבוצים ואו חובשי כיפות סרוגות בהם ישנו לחץ סביבתי להגיע ליחידות מובחרות ו/או קרביות, בעיר לחץ כזה קיים באופן חלקי בלבד. לחצים אלה חלקם נשענים, לדעת כותב העבודה, על רקע אידיאולוגי, לחץ חברתי ומודל לחיקוי.

הישגיות כתופעה תרבותית - חברתית באה לידי ביטוי בדבריו של מק'ללנד (1958) אשר טען כי התפתחות הקפיטליזם הציבה את הצורך בהישג גבוה, וכך נוצר לחץ חברתי על היחיד להצליח, להעמיד מטרות גבוהות ולהצליח (קלר: 1990).

בעיר נובע הלחץ מהתחרותיות הקיימת, הרצון להצליח וה"פירוש העירוני" למלה מצויינות. כותב העבודה מתכוון במושג ה"פירוש העירוני" לכך שמצויינות איננה בהכרח מילה נרדפת לאיכות, היא מבטאת סמלי סטאטוס, מעמד, רושם, תעודות ורקורד של "מעשים" כשבעצם מאחורי כל המילים האלה לא תמיד מסתתרת מקצוענות. במערכת החינוך הצטיינות היא בעיקר פועל יוצא של ציונים. חשיבה מקורית, חשיבה ביקורתית, דמיון, יצירתיות, ידע כללי - כל אלה ועוד לא רק שאינם מזכים אף תלמיד בבונוס, אלא בהכרח באים על חשבון זמנו של התלמיד. נער הגדל ורואה באיזה צד מרוחה

החמאה מבין מהר מאוד שעליו לדאוג לעצמו, הוא יודע שציונים הם גולת הכותרת של ההצלחה ועל פיהם הוא נמדד.

כמו כן לאורך שנות לימודיו היעדים המוצבים לנגד הנער הם אישיים בלבד, כמעט ואין הוא נדרש לשתף פעולה עם חבריו, ובעצם הצלחתו בתיכון נובעת מהצלחה אישית בלבד. מכאן מובן מאליו שהיעדים שהוא יציב יילקחו רובם מהתחום האישי.

לדעת כותב העבודה הרצון (המאוד פופולארי בזמן כתיבת העבודה - סוף 1996) לקשור את הסיבות לירידת המוטיבציה להגיע ליחידות קרביות ובעיקר הרצון לשירות מילואים בגורמים נקודתיים, כגון תנאים ושכר, משול לרצון לחפש את המטבע תחת מנורת הרחוב.

נער שבמשך 18 שנה לומד שעליו לדאוג לעצמו משום שאף אחד לא יעשה זאת. לכן הוא מציב לעצמו יעדים אישיים, אין למצוא את האשם בו, אלא אם רוצים לעשות עבודה קלה ולא רצינית.

כפי שנכתב בתחילת העבודה (ציטוט של סוקרטס ודעתו על הנוער) מאז ומתמיד העבירו המבוגרים ביקורת על הדור הצעיר. אומנם הממצאים לגבי השאלון הכמותי מאששים את ההנחה כי המניעים של בני הנוער הם אישיים, ו"הם לא הולכים ליחידות מובחרות למען המולדת". אלא שהנסיון לראות זאת כמשהו יוצא דופן משקף, לדעת כותב העבודה צביעות ושיכחה. אם באמת יש למבוגרים טענות הרי שהאשם בהם, הרי הנוער לא גדל סתם כך, הוא מחונך בבית ומקבל דוגמא אישית מהוריו. במחקר שנערך ע"י ד"ר יעקב כץ (עיתון מעריב ה - 10.9.96, עמוד 10) עולה כי "חוסר המוטיבציה של צעירים לשרת בצה"ל נובע מהאווירה אותה הם סופגים בבית".

הנער נתון להשפעות סביבתיות שונות. הוא לומד בבתי-ספר, צופה בטלביזיה, חשוף לפירסומות ולדמויות שקרנן עולה בעיקר בזכות עבודה טובה של איש יחסי - ציבור, ולכן יש להניח כי ההשפעות של כל אלה הן האחראיות לעיצובו ותפיסת עולמו..

נשיא המדינה עזר ויצמן (מדברים שנשא בבית הנשיא בנושא 100 שנות ציונות) אמר .."אם באים בטענות לנוער צריך לבוא בטענות למורים. נוער גדל כפי שמהנכים אותו ומובילים אותו" (עיתון ידיעות אחרונות מתאריך 10.9.96, עמוד 9).

ניתוח הראיונות:

המחקר האיכותי כלל ראיונות עם שלושה בני נוער.

רקע כללי על שלושת המראוינים:

שלושתם בעלי מוטיבציה להגיע ליחידות מובחרות. הם באים ממקומות יישוב שונים (רמת השרון, הרצליה, כפר-סבא) ומהיום חתך מייצג לאנשים הנמצאים במסגרת חוג הכנה לצה"ל. שלושתם מעונינים להגיע ליחידות מובחרות, כשאחד מהם (מתן) כבר התקבל ליחידת החילוץ של ח"א.

הרצון לתרום:

הינו מניע שקשה לתחם אותו באופן ברור כשייך למוטיבציה אינטרינזית או אקסטרינזית. ניתן להחליט על הכיוון רק לאחר פיענוח התשובה של הנערים. לעיתים ניתן לראות תשובה שניתן לשייכה למניע אינטרינזי, ולעיתים תשובה שיכולה לייצג מניע אקסטרינזי. שלושת הנערים מפרשים בצורה שונה את המונח -

מתן מציין "כי הרצון לתרום הוא לאו דווקא שמוביל ליחידה מובחרת, הוא זה שמוביל אותך לכיוון מסוים, לעשות את השירות בצורה הטובה ביותר שאתה יכול לעשות אותו, משום שככה צריך לעשות כל דבר בחיים". לאחר מכן רצייתי לברר עם מתן האם הוא באמת עושה כל דבר על הצד הטוב ביותר? למשל לימודים? ואז הוא הבהיר את תשובתו ואמר שכוונתו לדברים המעניינים אותו...

תשובתו של מתן מעידה לכאורה על מניע אינטרינזי. הוא נמשך ליחידות מובחרות כי זה יותר מעניין אותו. **יוני** חושב שהתרומה המשמעותית ביותר היא של אלה המשרתים ביחידות קרביות. הוא מדגיש את העובדה שהורי ניסו לשכנע אותו לשרת במודיעין (לאחר שלמד ערבית), ולתרום לצבא בעזרת שיכלו. אלא שלדעתו "האנשים בשטח תורמים יותר, משום שהם מסכנים את חייהם, כמו אלה (החיילים - י.ע) שיושבים בלבנון.

לגבי יוני ניתן לראות שהמניע שלו איננו אישי - כלומר הוא איננו רואה את טובתו האישית והמניע שלו לא ניתן לפירוש על ידי מניע אינטרינזי או אקסטרינזי.

ייתכן ובירור (שלא נעשה) היה חושף את הרקע למניעיו של יוני, והיה מאפשר לראות את הבסיס למניעיו האידיאולוגיים.

שי מדבר על "מניעים ציוניים, רצון להעביר את הצבא בכיף ולא חוסר מעשה, אי הוודאות, משך אותי לראות מה קורה שם, העובדה שאח שלי משרת ביחידה מובחרת, הרצון להיות הכי טוב".

מניעיו של שי רומזים לכיוון המוטיבציה האינטרניזית, אך יחד עם זאת שי מציין גם מניעים אידיאולוגיים וגם השפעה מאחיו הגדול, המתאימה לאסכולת הלמידה החברתית ולתיאוריה לגבי הצפייה והחיקוי (כמו שמופיע בסעיף על הלמידה החברתית בפרק הראשון בעבודה).
מתן מעוניין להגיע ליחידת החילוף של ח"א משום שהוא רוצה לעזור ולהציל חיי אדם.
יוני הושפע מהסרט מבצע יונתן, המתאר את מבצע אנטבה ושיחרור בני הערובה.
שי מציין את הערכים עליהם גדל, ההיסטוריה, ומוסיף ש"ימי הזיכרון מגבירים את הרגש לתרום כפי שאחרים תרמו, אני רואה כמה צריך לפעול בכדי שהיא (המדינה) תהיה שלנו".
 מדרג הצרכים של מאסלו יכול לתת תשובה למניע ששמו הרצון לתרום והוא הצורך בהגשמה עצמית.

האיכות האנושית -

מתן משתמש ביטוי "אחלה חברה" והוא מפרש ואומר "כשרואים אנשים שהתקבלו ליחידות האלה אתה רואה בני-אדם, אנשים שאפשר לסמוך עליהם...הריכוז גבוה יותר במקומות האלה.
יוני מציין שהוא אדם חברתי ויש לו הרבה חברים, לכן חשוב לו להיות עם אנשים ברמה גבוהה.
שי חושב שליחידות האלה (המובחרות - י.ע) מגיעים החברה הכי טובים. והוא מפרט בהמשך לשאלת בירור שהחברה הטובים הם "חברה שאתה יודע שאפשר לסמוך עליהם, אינטליגנטים. שיהיה עם מי לדבר, חברה שבראש שלי, אנשים כמוני".
 מודל הצרכים של הרצברג ואלדרפר (1959) יכול להסביר המניע הקשור באיכות האנושית.
 הרצברג סבור כי רק סיפוק הצרכים המניעים וביניהם יחסים בין - אישיים - ייצור הנעה.

העניין -

מתן - "שירות מעניין הוא מגוון, הרבה פעילויות, להתעסק בכמה שיותר דברים, ללמוד דברים חדשים".
 מבין ארבע הסיבות שגורמות ליוני לרצות להיות ביחידה מובחרת הסיבה השניה היא "שירות מעניין יותר". יוני נמשך לסיירת מטכ"ל בעיקר ע"י כל סיפורי התהילה. בראיון עימו יוני מציין בעיקר את מבצע אנטבה כבעל השפעה על רצונו להגיע לסיירת מטכ"ל.
שי מציין שהוא רוצה לא רוצה לעשות עבודות משרדיות, הוא מעדיף לעשות עבודה בשטח, עבודה שתורמת. הוא מדגיש שגם עבודה משרדית תורמת אך יותר מושך אותו הצד המיבצעי. שי מדגיש שהוא מעוניין להשתתף בפעולות אמיתיות כמו הנסיון לחלץ את נחשון וקסמן ז"ל, (שנעשה ע"י סיירת מטכ"ל ב- 14.10.94 - י.ע).

ניתן לראות כי שלושם מתבוננים על המניע הנקרא עניין מזווית שונות. מתן רוצה ללמוד דברים חדשים, יוני נמשך ע"י המסורת והתהילה, ושי "רוצה אקשן".

השאיפה למצוינות -

מתן התייחס באדישות למניע זה בתשובה של "לא מדבר אלי". למרות שבתחילת הראיון מתן מציין כי הוא רוצה לעשות את השירות בצורה הטובה ביותר "משום שככה צריך לעשות כל דבר בחיים". **יוני** מאמין שכל אחד רוצה להגשים את הפוטנציאל הטמון בו. יחד עם זאת הוא יוצא כנגד הפירוש המעוות (לדעתו) שניתן למושג זה ומוביל אנשים לעודף תחרות בלימודים, בתנאי הקבלה לאוניברסיטה ובצבא. לדעתו חוסר הסובלנות נובע מהתחרות.

לגבי עצמו יוני חושב שהוא מציב לעצמו מטרות ואיננו מתייחס לאחרים ולא מקנא. ובמשפט הבא יוני סותר את עצמו בכך שהוא אומר "האחרים מהוים לי מדד ואם הם הצליחו ואני לא, סימן שלא נתתי מספיק".

שי הוא התחרותי ביותר בין כולם ואומר "אני חייב להיות מקום ראשון, בתיכון היה לי קשה שלא הייתי ראשון, כשהייתי ספורטאי הייתה שאיפה למקום ראשון, מקום שני אינו מספיק". השאיפה למצוינות מתאימה למוטיבציה האקסטרינזית שנובעת מגורמים חיצוניים כגון ציונים או הערכה. יחד עם זאת יש המונעים למצוינות מתוך צרכים אחרים ולא מתוך רצון להרשים אחרים, אלא מתוך רצון פנימי להיות טובים יותר ללא תחרות עם אחרים. לדעת כותב העבודה השאיפה למצוינות יכולה לנבוע גם ממוטיבציה אינטרינזית.

הסיכון לחיים, ההרפתקנות כמניעים לחיוב או לשלילה -

כשנולד בישראל תינוק ממין זכר, בין הברכות המקובלות הברכה: "מזל טוב להולדת החייל..." . החשש המכרסם בליבה של כל אם ואב לעתיד ילדם מתחיל עם הולדתו. השירות הצבאי בגיל 18 מאיץ את הדאגות ומביאם לשיא. החשש לבריאותו של בנה עומד בראש מעייניה של האם.

הנערים עצמם רואים בסכנה לחייהם גורם מאתגר. אומנם אף אחד מהם אינו מעוניין לסיים את חייו, אך יחד עם זאת עוצמת החששות איננה שקולה לזו של בני משפחותיהם. הנערים רואים את הסכנה כגורם מדרבן, הם רוצים להיות גיבורים, להשתתף במבצעים

מסוכנים ולעשות דברים שלא תמיד מסתימים בשלום.

יחד עם זאת חשים הנערים את הדאגה העולה מהוריהם.

בתשובותיהם ניתן לראות התייחסות שונה של כל אחד מהם לסיכון הפיזי.

מתן אומר "אין משיכה להסתכן יתר על המידה, אם הרפתקנות אז כן, אך להסתכן זה די מטומטם".

יוני מתייחס לסיכון הפיזי - "אני פחות פוחד לעצמי ויותר למשפחתי. הסיכון מחויב - חייבים לקחת אותו, כדי שפה יוכלו לשבת בבטחון".

בתשובה לשאלת המשך בנושא יוני אומר שנפילת חיילים בלבנון מרתיעה אותו "משום שאימא שלי רואה את זה, אני עצמי לא פוחד". יחד עם זאת מגלה יוני שאחרי שחיילים נופלים הוא פותח את העיתון, רואה את התמונות וכואב לו מאוד. יוני גם מדבר על המצב הפוליטי החדש ומרגיש כעס ושינאה כלפיו, יחד עם חשש לקראת העתיד.

שי נשאל לגבי סכנת חיים - ומה זה עושה לו? וכל כך השיב: "אני מעריך את קדושת החיים מעל הכל, לא הייתי מוכן למות למען המדינה מעל הכל, אני יודע שיש סיכון אבל אני מוכן לקחת אותו. זה מרתיע אבל אם במוות שלי אני תורם זה מקל על המחשבה. אבל לא הייתי רוצה למות בשביל המדינה. הייתי מסכן את החיים למען מישהו מהמשפחה, או עזר למדינה - עזר משמעותי, אם אדע שאציל חיי אדם".

ניתן להתבונן על השוני משני היבטים:

היבט אחד - הנערים המרואינים מייצגים דעות שונות לגבי המניעים עליהם נשאלו. ניתן היה לראות כי המניעים עליהם נשאלו (הרצון לתרום, האיכות האנושית, העניין, השאיפה למצויינות, הרצון להסתכן והרפתקנות) זכו לתשובות שונות - האחד התייחס לעצמו, השני לסביבה ולמשפחה והשלישי לחבריו. אלא שגם הקו הזה לא נשמר וכך לגבי מניע מסויים ציין אחד גורם מסוים (חברים לדוגמא) ולגבי מניע שני גורם אחר שהשפיע.

נקודת הסתכלות שכזו יכולה להחמיא לנערים על כך שאין הם נוקטים קו אחד, לכל אחד דעה ומחשבה מקוריים.

היבט שני - יכול להציג קו לפיו הנערים מבולבלים, אינם יודעים בדיוק מה מניע אותם. תשובותיהם אינם מובנות, לעיתים ישנן סתירות פנימיות. כשקוראים את התשובות של הנערים בתוך הראיון, ניתן ללמוד על הסתירות הרבות. שימוש במשפטים של אחרים אך ללא יישום.

שלושת הנערים נבחרו במקרה והמחשבה היחידה שהינחתה אותי הייתה לבחור שלושה הגרים כל אחד במקום יישוב אחר. לא עלה בדעתי כי יהיו הבדלים כה משמעותיים בין האחד לשני.

מדיון במימצאי המחקר האיכותי ניתן ללמוד על יתרונותיו של מחקר זה. העובדה שלכל מניע ניתן פרשנות שונה ע"י הנערים מעוררת סימן שאלה לגבי יכולת ההבנה שלנו את השאלון הכמותי. שכן אם לשלושה נערים שנבחרו באופן מיקרי היו תשובות שונות לגבי כל מניע, סביר להניח כי לגם נערים אחרים היו חושבים על תשובות אחרות כלומר על פרשנות עצמאית לגבי המניעים להגיע ליחידות מובחרות.

יחד עם זאת ולמרות השוני, ניתן לגלות קוים מקבילים בין השלושה. לדוגמא - במניע הרצון לתרום:

מתן מדבר על גישה המובילה אותו לעשות את המקסימום בכל תחום.

יוני חושב שחיילים קרביים תורמים את המקסימום ולכן הוא רוצה להיות קרבי.

שי מדבר על משיכה, אך גם על מניעים ציוניים.

שלושת הנערים מדברים על רצון לתרום את המקסימום, יוני ושי מדגישים את התרומה למדינה ואילו מתן מדבר על עקרון מנחה (לעשות את המרב) שממנו לא ניתן להבין על שוני בינו לבין השניים האחרים.

גם במניע הנוגע לאיכות אנושית, ניתן לראות תשובות שונות אך רעיון משותף וכוונה אחת - מתן רוצה להיות עם אנשים שאפשר לסמוך עליהם.

יוני מציין שחבריו האישיים הם ברמה גבוהה ולכן היה רוצה להמשיך זאת בשירות הצבאי.

שי בדומה למתן מעוניין גם באנשים ש"אפשר לסמוך עליהם" אך מוסיף שרצונו ב"חברה אינטליגנטים, שיהיה עם מי לדבר, חברה בראש שלי, אנשים כמוני".

כך גם לגבי המניע - העניין.
לגבי השאיפה למצוינות ניתן לראות הבדל בין השלושה -
לגבי מתן הדבר איננו משמעותי. יוני מביע את ביקורתו כלפי פירוש המושג בימינו ומוסיף
שהוא אינו נמצא במרוץ להצטיין בכל ועל חשבון אחרים. שי לעומת זאת מציין שהוא חייב להיות ראשון
בכל דבר שהוא עושה.
לגבי הסיכון לחיים -
שלושת הנערים מודעים לסכנה שבשירות ביחידות קרביות או מובחרות אלא שהדבר איננו
מרתיע אותם מלרצות להגיע לשם.
מתן מתייחב לזאת בצמצום, יוני מביע את חששו לתגובת הוריו ואילו שי מציין שהוא מוכן למות למען
מטרה נעלה, אך לא לשוא.
נקודה חשובה שקשה להתייחס אליה בראיונות היא האם הנערים היו בלחץ, ומה היה טון דיבורם. מן
הראוי לציין שלגבי האפשרות להסתכן לא עשו הנערים רושם שהם חוששים במיוחד, הם מתיחסים למות
כאל מושג רחוק מהם. יחד עם זאת הם מביאים חשש לתגובת הוריהם יותר מאשר להם עצמם.
מבט על התיאוריות שהוצגו בפרק הראשון בעבודה מגלה שקשה לגלות השפעה דומיננטית לתיאוריה כזו
או אחרת. ישנן תיאוריות המיכולות להסביר חלק מן המניעים,
שילוב התיאוריות יחד יכול להסביר חלק גדול מן המניעים, אלא שלעיתים ישנה חפיפה
ומניע מסוים יכול להיות מוסבר על ידי שתי תיאוריות ואף יותר.
יחד עם זאת התיאוריות עוזרות להבין את הרקע של חלק מן המניעים ולאפשר לנסות ללמוד מכך לגבי
העתיד.

**המניצות שיעלו כמשמעותיות ביותר יהיו אקסטרנינזיות, שתורמים לבני
הנוצר בקידומת האישי ובהצלחת מצמד בחברה אליה הם שייכים.**

מהתייחסות למחקר הכמותי והאיכותי שנערך עולה כי בני הנוער שנחקרו מציינים במניעים להגיע ליחידות מובחרות - מניעים שניתן לראות בהם בעלי אופי אישי, אלא שמניעים אלה נובעים מהרצון להגשים עצמם, הרצון לעמוד באתגר ויחד עם זאת יש להתייחס בכובד משקל למניע שצוין כשני לפי הטבלה המסכמת והוא הרצון לתרום.

הרצון לתרום צוין באופן בולט ואף כי מניתוח השאלון האיכותי התבהרה יותר הכוונה, עדיין מניע זה ראוי לתשומת לב, משום שיש במיקומו ובמשמעותו של מניע זה בכדי לסתור את נכונות ההשערה.

ניתן לומר כי החלק הראשון של ההשערה אומת, עם הסתייגות בגלל הרצון לתרום.

ההשערה השניה של המחקר:

**ממציאי המחקר - המניצות של בני נוצר להניע ליחידות מובחרות -
יוסברו על ידי תאוריות שונות על מניצות ומוטיבציה.**

ממצאי המחקר וניתוחם מעלה כי חלק מהמניעים שעלו מוסבר על ידי תיאוריות שונות, חלק מן המניעים מוסבר על ידי מספר תאוריות, ואילו מספר מניעים אינם מוסברים באופן ישיר, בין השאר משום שיייתכן והם "הכלאה" של מניעים אחרים.

ההשערה השלישית של המחקר:

**יהיו הבדלים בין נצרים שאביהם שירתו ביחידות צורפיות, לכאלה
שאביהם שירת ביחידה קרבית או מובחרת.**

לעומת זאת החלק השני של ההשערה לא זכה לאימות, כלומר קשה להבין מן הנתונים שהתקבלו כי מניעי הנערים מושפעים באופן ישיר מהרצון להעלות את מעמדם החברתי. ייתכן שהמניעים האישיים מושפעים מכך, אך לא נמצא לכך סימוכין בעבודה.

השערה זו שנולדה מסקרנות העלתה מימצאים מעניינים מאוד. נמצאו הבדלים בין שלוש הקבוצות. הבדלים שאותם ניתן להסביר בידע ובחינוך - אך זוהי השערה בלבד שיש לבדוק אותה. המניע המשמעותי ביותר להגיע ליחידות מובחרות בעיני הנערים היה - אתגר,

מניע שלא צוין בין שבעת המניעים הראשונים של נערים שאביהם לא היה קרבי.
ניכרו הבדלים לא רק בין הקבוצה של הנערים שאביהם לא שירת בחיל קרבי, אלא גם בין שתי הקבוצות
האחרות שבאחת היו נערים שאביהם שירת בחיל קרבי, ובקבוצה השנייה שבה נערים שאביהם שירת
ביחידה מובחרת.
לסיכום: נמצאו הבדלים בין נערים שאביהם שירתו ביחידות עורפיות (לא קרביות) לכאלה שאביהם
שירתו ביחידה קרבית או מובחרת.

האוכלוסייה הנבדקת איננה מהוה מידגם מייצג לכלל אוכלוסיית המתגייסים.
ניתן לומר שהיא מאפיינת יפה את אלה הנוטלים חלק בחוג הכנה לצה"ל.

המחקר נערך באוכלוסיה מיוחדת שכוללת בני נוער ממקומות יישוב שונים מאזור ת"א והשרון. לאור זאת יש לייחס את תוצאות המחקר לאוכלוסיה הנבדקת בלבד. יחד עם זאת בני הנוער השייכים לאוכלוסיה זו אינם בחזקת יוצאים מן הכלל וייתכן שאפשר ללמוד מהנתונים שהתקבלו לגבי אפיונים כלליים של בני הנוער.

סדר הופעת המניעים.

ייתכן כי הסדר שבו נכתבו המניעים בטופס, עליו ענו המשיבים, השפיע על דירוגם, אם כי זו הנחה בלבד שאיננה בהכרח ודאית. ניתן לבדוק ממצא זה ע"י עריכת שאלון נוסף לאותם נערים או לקבוצת נערים אחרת מאותה אוכלוסיה, בכדי לאמת או לשלול הנחה זו.

מניעים דומים.

ישנם מניעים שדומים במשמעותם. ייתכן והיה מקום להתערב ולבטל מניעים דומים בכדי שלא לגרוע מהמשקל הסופי שניתן להם. כך למשל כבוד, גאווה, רושם, יחודיות - כל אלה מניעים די דומים למרות שאינם זהים. ייתכן שאם הייתה מופיעה מלה אחת במקום כל הארבע, כי אז משקל מניע זה היה משמעותי יותר.

הבנת המניעים.

לנערים לא ניתן פירוש למשמעות כל מניע. אומנם רובם ברורים למדי, אך חלק מהמניעים ניתנים לפירוש שונה. לדוגמא המניע רקע אידיאולוגי ניתן לפירוש שונה ע"י שני נערים. האחד יכול להבין את המשמעות באופן שלילי, משום שבהוויה הישראלית הנוכחית רקע אידיאולוגי מתחבר עם צד ימין של המפה הפוליטית, ולכן נער התומך בשמאל יכול לראות במניע שכזה דבר שלילי.

דירוג המניעים.

שני קריטריונים שונים אפשרו דירוג המניעים: האחד - מספר הפעמים שצוין אותו מניע. השני - מיקום המניע בדירוג המניעים החשובים ביותר.

אם יושם דגש על מספר הפעמים שצוינו המניעים, כי אז לא נלקחים בחשבון דירוג המניעים, נתון שלו משמעות שכן ההנחיה לנערים שענו על השאלון הייתה לדרג את המניעים לפי סדר החשיבות בכדי ללמוד מהם המניעים המשמעותיים ביותר.

יושם דגש על דירוג המניעים בלבד, עלול להיווצר מצב בעייתי, שכן אם חמישה נערים ציינו מניע מסוים במקום ראשון, וחמישים נערים אחרים ציינו מניע אחר כשהוא מדורג

במקום החמישי, האם לזה שדורג ראשון, אך על ידי חמישה נערים יש לתת משקל גדול יותר מאשר למניע שדורג חמישי על ידי חמישים ?

הפתרון נוצר בכך שניתן משקל יותר משמעותי למספר הפעמים, אך יחד עם זאת ניתן משקל גם לדירוג שניתן על ידי הנערים.

ההנחה היא שהנער שעונה על השאלון בוחר קודם כל את המניעים המשמעותיים בעיניו ומקדיש פחות תשומת לב למיקומם. בנוסף יכול להיות שהנער רשם את המניעים כשהוא מושפע מסדר הופעת המניעים, ולכן ייתכן שמיקומם בתשובותיו אינן מיקריות ונובעות מסדר הופעת המניעים בטופס .

קושי בחישוב סטטיסטיים במניעים המופיעים לפי הרקע של אבות הנערים.

השערת המחקר השלישית העלתה כי יהיו הבדלים בין המניעים של נערים שאביהם שירתו ביחידות עורפיות לכאלה שאביהם שירתו ביחידה קרבית או מובחרת. מאחר והדרך לבדוק את ההבדלים היתה לבחור את שבעת הסעיפים המועדפים, נמצאו הבדלים משמעותיים בין הקבוצות. חלק מהמניעים צוינו על ידי קבוצה אחת, חלק על ידי שתי קבוצות, אך עובדה זו גרמה לכך שלא ניתן היה לבצע מבחן סטטיסטי, בכדי לגלות הבדלים מובהקים מבחינה סטטיסטית. אי לכך ההתייחסות להשערה זו לא היתה לאור מבחן סטטיסטי.

ביישנות ורציה חברתית בשאלונים ובראיונות.

השאלון הראשון שהועבר היה פתוח וייתכן שחלק מהנערים לא ציין מניעים שונים להגיע ליחידות מובחרות שאותם היה מסמן בשאלון אנונימי. השאלון השני היה אנונימי וייתכן שהיה בו רציה חברתית. הראיונות נערכו כמובן פנים אל פנים, מראיין מול כותב העבודה, המשמש כמדריך הנערים לאורך שנה, וייתכן מאוד שלנערים היה קושי בראיון שבו עליהם לחשוף את אשר על ליבם, בעיקר מול מדריכם שלא יוכל להיכנס בסיטואציה מעין זו לנעליים של מראיין אובייקטיבי לחלוטין. אף כי תחושתו של המראיין היא כי הנערים הרגישו חופשיים ואמרו את אשר על ליבם. שפת גופם ודרך דיבורם לא רמזו על סתירות כלשהן או התחמקות מתשובות אמינות.

יכולת הביטוי של המרואיינים.

ניתן לומר שיכולת הביטוי בעל-פה של שלושת הנערים איננה מהמשופרות. לאורך הראיונות נתקלו השלושה בקושי בהבעת דיעותיהם ומחשבותיהם. לבסוף כשהתנסחו עשו זאת לא פעם תוך טעויות בסיסיות בשפה העיברית, אוצר מילים מצומצם, מילים ו/או מושגים הלקוחים משפת רחוב פשוטה או מסלנג. המראיין נדרש לשאלות הבהרה רבות ושונות בכדי להבין משפטים מסוימים שנאמרו בראיונות.

סיכום העבודה:

חמשת המניעים שנמצאו לאחר שקלול הנתונים כבולטים ביותר היו: אתגר, הרצון לתרום, איכות אנושית, חלום אישי ועניין. המניעים אינם מוסכרים על ידי תיאוריה אחת של מוטיבציה אלא על ידי תיאוריות וגישות שונות. נמצאו הבדלים בין המניעים הבולטים שצוינו על ידי נערים בעלי אבות עם רקע צבאי שונה.

העבודה נעשתה בתקופה שבה נושא המוטיבציה לשירות עלה לדיון בתקשורת באופן בולט מאוד. כותב העבודה עוסק בנושא ההכנה לצה"ל מאז 1986. בזכות העבודה התגלו נתונים רבים שחידשו, נתונים אחרים שחזקו ותרמו באופן כללי ליכולת לכוון את תוכנית העבודה בהתאם למטרות. מן הראוי לציין כי השילוב בין מחקר כמותי למחקר איכותי האיר את העבודה באור מיוחד. מניעים המצוינים ע"י רוב הנערים עדיין לא מגלים מה עומד מאחורי הבחירה. המחקר האיכותי איפשר בדיקה מעמיקה יותר של הנושא ובכך בחינה לעומק של המחשבות, הלבטים והסתירות (ולפעמים הביבלוב) של בני הנוער.

העבודה מצומצמת במסקנותיה לאוכלוסיה הנבדקת שאיננה מהווה חתך מייצג של בני הנוער בארץ. אך יחד עם זאת היא מעלה שאלות שמן הראוי לבדוק בקנה מידה ארצי.

אם רוצים לרדת לעומק ולבדוק את הסיבות לירידת מוטיבציה בבני הנוער, ניתן לעשות זאת גם ע"י בדיקה יסודית של המניעים להגיע ליחידות מובחרות ומה שעומד מאחוריהם.

לדעת כותב העבודה ניתן בעבודה חינוכית ארוכה ויסודית להביא לכך שהביבלוב יוסר ולכך שהמניעים של בני הנוער יראו את טובת המדינה מעל הכל.

אולם כאן נצבת שאלה מאוד קשה (לדעת כותב העבודה) והיא: האם זוהי זכותה של המדינה והחברה לחנך את בניה על "טוב למות בעד ארצנו" והאם סכנות קיומיות מחייבות זאת? לדעת כותב העבודה בתי הספר מחנכים במודע או שלא לערך זה. יחד עם זאת לדעת כותב העבודה יש לחנך על "טוב לחיות בעד ארצנו" והמוות הוא לצורך הגנה בלבד.

לדעת כותב העבודה בני הנוער כיום בורים בכל הקשור להיסטוריה הצבאית של עם ישראל, והעובדה שהמניעים המודגשים על ידם נושאים אופי אישי בעיקרו איננה מפתיעה. אין בכך האשמה כלפי הנוער אלא כלפי מערכת החינוך שאיננה מוצאת לנכון לעשות את הסינתזה הרצויה בין החינוך לערך החיים לבין לימוד וכיבוד המורשת של כל אותם בנים שנפלו ושזכותם אנו ממשיכים לחיות במדינת ישראל. אין ספק שסינתזה כזו קשה לביצוע אך היא אפשרית ויש לעשות את המקסימום בכדי לקיימה.

העבודה מעלה נקודות שונות הראויות לבדיקה, כך למשל מעניין היה לבדוק את המניעים של בני נוער מאוכלוסיות שונות בארץ - בני מושבים וקיבוצים, נוער דתי, עירוני פיתוח, ונוער מאיזורים אחרים כגון ירושלים וחיפה.

מעניין יהיה לבדוק האם קימים מכנים משותפים או הבדלים משמעותיים.

ביבליוגרפיה.

ארד, ג. (25.11.96) טוב לשרת בעד עצמנו. ידעות אחרונות, עמ' 11.

ארמסטרונג, ת. (1994) גילוי היכולות הטבעיות של ילדך, קרית ביאליק:
הוצאת "אח".

בת-צבי, פ. (1991) חיילים אנשים צעירים, תל-אביב: משרד הבטחון.

גל, מ. יחידת הסיור כקבוצה חברתית. בתוך רוט-הלר, ד. נוה, ג. (עורכים). (1987)
היחיד והסדר החברתי (ע"ע 77-98). תל-אביב: עם-עובד.

זהרוני, ע. (עורכת) (1983) דרך ארץ, גבעתיים: משרד הבטחון.

ליבליך, ע. (1987) אביב שנות, ירושלים-תל-אביב: שוקן.

מנשה, כ. (8.8.96) ההורים מול מפקדים. ידעות אחרונות.

סיני, ר. (12.9.96). המוטיבציה מתחילה בבית. הארץ.

עקביה, א. (1993) אורד וינגייט חייו ופועלו, תל-אביב: משרד הבטחון.

פופר, מ. רונן, א. (עורכים) (1989) על המנהיגות, תל-אביב: משרד הבטחון.

צבר בן-יהושע, ג. (1995) המחקר האיכותי: מודן.

צבר בו-יהושע, ג. (1996) קיבוץ L.A., תל-אביב: עם-עובד.

קוה, א. (עורך) (8 באוגוסט 1993) יחידות התנדבות, (מוסף למתגייס), מעריב.

קלר, י. (1990) הנעה וריגוש, בתוך י, שרגל (עורכת) מבוא לפסיכולוגיה,
תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

ראובינוף, ר. ברקוביץ, ח. אופנהיימר, א. (1990) למידה, בתוך י, שרגל (עורכת) מבוא
לפסיכולוגיה, תל-אביב : האוניברסיטה הפתוחה.

רותם, א. (17.11.96) ראש אכ"א: "ההורים ומערכת החינוך אחראים לתופעת
ההשתמטות מצה"ל". מעריב.

נספח א.

הצהרה

אני מצהיר בזאת, שהחיבור הזה הינו פרי עבודה עצמית של החתום מטה. לא נעזרתי בהכנתו בכל גורם שהוא או בכל אדם שהוא מלבד אלה המצוינים בגוף העבודה.

ציטוטים, קטעים או רעיונות, המבוססים על עבודות של אחרים, צוינו במקורות או בהערות של החיבור הזה.

תאריך

חתימה

שם

המניעים של בני נוער להגיע ליחידות מובחרות.

השאלון הוא אנונימי ונועד לצורך עבודה אקדמאית.

לפניך מניעים שונים להגיע ליחידות מובחרות.

1. אתגר.	2. המין השני
3. רצון לתרום.	4. מסורת משפחתית.
5. מעמד חברתי.	6. חשוב לחיים.
7. איכות אנושית.	8. קריירה בצבא.
9. עניין.	10. תנאים טובים.
11. לחץ חברתי.	12. כבוד.
13. רקע אידיאולוגי.	14. גאווה.
15. הרפתקנות.	16. ייחודיות.
17. ציוד מתוחכם.	18. רושם.
19. שאיפה למצוינות.	20. משפחתיות.
21. עבודה בצוות קטן.	22. מבצעים מיוחדים.
23. חלום אישי.	24. לנצל את השלוש שנים טוב.
25. הרצון להסתכן.	26. כסף.
27. מיצוי פוטנציאל.	28. מבחן עצמי.
29. לחץ משפחתי.	30. שיפור הבטחון העצמי.
31. אם קרבי, אז הכי.	32. סיפוק.
33. ג'ובניק משעמם.	34. לפתח גוף שרירי.
35. פיתוח עצמאות.	36. המלצות מאנשים.
37. רצון להנות.	38. קידום עצמי.
39. מפעילים את הראש.	40. הסודיות מושכת.

מנה את עשר הסעיפים החשובים ביותר מבחינתך, להתנדב ליחידות מובחרות מתוך הסעיפים שצוינו (1 - החשוב מכל).

1.	_____	6.	_____
2.	_____	7.	_____
3.	_____	8.	_____
4.	_____	9.	_____
5.	_____	10.	_____

אם תודח במהלך המסלול מהיחידה שתהיה לאן אתה מעוניין להגיע ? _____

מאיזה סוג יישוב אתה בא ? (עיר / קיבוץ / מושב) _____

היכן שירתו הורייך בצבא ? אב : _____ . אם :

האם במשפחתך יש אנשים ששירתו או משרתים ביחידות קרביות? _____.

מהי השכלת הורידך? אב: _____ :אם.

_____.

האם היית חבר בתנועת נוער? (אם כן, איזו)

_____.

תודה רבה על שיתוף הפעולה, יובל

הראיונות עם בני נוער לפני גיוס, בנושא המניעים להגיע ליחידות מובחרות:

הראיון הראשון נערך עם מתן א.

מתן נמצא כחודש לפני הגיוס, והוא ממתין לתחילת השירות ביחידת החילוץ של ח"א, לאחר שעבר שלבי מיון קשים בדרכו ליחידה.

מתן נולד ברמת השרון ב - 1977 בן שלישי כשמעליו שתי אחיות.

אביו שירת בסיירת צנחנים ומשרת כמנהל שיווק. אימו שירתה בח"א.

שאלה: מתי התחלת להתעניין בדרך כלשהיא בנושא הצבאי ?

תשובה: "בכיתה ד בפעם הראשונה, לאחר מכן חלה התעוררות שניה בכיתה י.

שמעתי שסיירת מט"כ כל זה מאוד רציני וגם טייס, מסלולים קשים, לא ידעתי כלום

על תהליך המיון, בגלל אחיותיי (למתן שתי אחיות) ליקטתי את הידע מחברים."

"שמעתי שיחידת החילוץ של ח"א (מתן נקב במספר היחידה שהוא חסוי) זו אחלה

יחידה, יש שם דברים מושכים, על סיירת מט"כ כל שמעתי יותר מאוחר".

ש: לפי ידיעותיך מה מאפיין את היחידות המובחרות ?

ת: "אלה יחידות עילית שלקחו מחילות השדה, יש להן הכשרות אחרות, בצורה רצינית

פעולות מיוחדות, דרושים נתונים מסוימים בכדי להתקבל, קשה להתקבל אליהם כמו

לחילות שדה רגילים, המסלול בדרך כלל מעניין".

ש: מתי החלטת לאיזה כיוון אתה הולך ?

ת: "בכיתה י"ב גיבשתי החלטה לכיוון החלטה".

ש: מהם המניעים שלך להגיע ליחידה מובחרת ?

ת: הרצון לתרום, המסלול הייחודי, הסיקרון, דברים שנשמעים מעניינים, אחלה חברה. כל מיני

דברים קטנים". הרצון לתרום הוא לאו דווקא שמוביל ליחידה מובחרת, הוא זה שמוביל אותך לכיוון

מסוים, לעשות את השירות בצורה הטובה ביותר שאתה יכול לעשות אותו, משום שככה צריך לעשות

כל דבר בחיים".

ש: האם כל דבר בחיים עד כה עשית הטובה ביותר ? למשל את הלימודים ?

ת: "את הלימודים לא עשיתי הכי טוב, באישיות שלי זה מתנגש לעניין בדברים.

ש: למה אתה מתכוון ב"רצון לתרום" ?

ת: "קשה להגדיר מה פירוש הרצון לתרום, אני מוצא בזה סיפוק עצמי, כמו בנוער העובד."

"מבחינת הסתכלות על החיים, זה ישפיע על הסתכלות על החיים. מאחורי כל דבר זה

רצון סוציומאטי, למשל כשאני נותן לחבר מתנה ליום הולדת - הוא אוהב אותך

יותר, אני נהנה לראות אותו שמח".

ש: משהו מיוחד מניע אותך להגיע ליחידת החילוץ ?

ת: "ביחידת החילוץ הרצון לעזור, אם אני יוכל להציל חיים של מישהו".

"בתחילת המיון ליחידות מובחרות {הכולל (לפי קוה,א.מוסף מעריב 8.8.93) את סיירת מט"כ, כל, שלדג, יחידת החילוץ ושייטת 13} רציתי להגיע ליחידת החילוץ, הלכתי לגיבושון (יום שדה, המהווה את שלב המיון הראשון), עברתי למט"כ (סיירת מט"כ) ואחרי שעברתי פסיכולוג (שלב הניפוי האחרון ביום השדה, מי שעובר אותו בהצלחה יכול להגיע לגיבוש ואם הוא עובר את הגיבוש משמעות הדבר - קבלה לסיירת מט"כ) חשבתי ללכת למט"כ. התחלתי לשמוח במיוחד כאן (במסגרת החוג) יום לפני הגיבוש אתה ננעל על הדבר ואומר לעצמך אתה חייב לעבור".

"בצו השני (הליך המיון הכללי אותו עובר כל מועמד לשירות בטחון בצה"ל) ביקשתי להגיע ליחידת החילוץ. הסיפוק הכי גדול הוא שאתה לומד איך להציל חיים ולא להרוג אותם".

"הכשרות אחרות - בדרך כלל מה שאתה שומע זה שהצבא זה חרא. ביחידות המובחרות זה להעביר את הצבא בכיף, אחד מהדברים האלה נובע מההכשרה המיוחדת".

"כשאני מדבר אני חושב על יחידת החילוץ, על מט"כ כל אני יודע מעט מאוד חוץ מזה שהמסלול מאוד קשה וחוץ מסיפורים, אבל מדברים כל כך הרבה. בן אדם שרוצה ללכת לשייטת 13 נמשך למים. יש דברים מאוד ייחודיים, בסה"כ עוברים אותו דבר, אין בהם דברים מיוחדים".

ש: למה אתה מתכוון ב"אחלה חברה" ביחידות האלה?

ת: "כשרואים אנשים שהתקבלו ליחידות האלה אתה רואה בני אדם, אנשים שאפשר לסמוך עליהם. זה לא שולל שבמקומות אחרים יש אנשים כאלה, אך הריכוז גבוה יותר במקומות האלה".

ש: הסבר מה בעיניך נתפס כ"בן אדם"?

ת: בן-אדם זה הרבה סעיפים - שיהיה אמין, שאפשר יהיה לסמוך עליו, שיהיה נחמד.. אה.. זה הרבה דברים קטנים. במצבי לחץ הוא יתפקד יותר טוב, זו הגדרה שלי.. מה עוד יכול להיות? (מתן מהרהר).. מתחשב, לא איכפת לו לוותר, לעזור גם כשקשה לו, אני בטוח שיש עוד אך לא ציינתי, אתה צריך אנשים שיהיו בהם את כל התכונות האלה ביחד".

"זה כיף לשרת עם אנשים כאלה".

(השאלות הבאות מתיחסות לסעיפים השונים שפורטו בשאלון, רציתי לשאול את מתן לדעתו האישית עליהם).

ש: תאר, כיצד נתפס בעיניך שירות מעניין?

ת: "שירות מעניין הוא מגוון, הרבה פעילויות, להתעסק בכמה שיותר דברים, ללמוד דברים חדשים. ביחידת החילוץ אני יודע שזה כך, ביחידות אחרות אני חושב.."

ש: מהיכן נובע הרצון לתרום?

ת: "נולדתי במדינה, אני חי בה וזו חובתו של כל אדם".

ש: מהי התיחסותך לגובניקים?

ת: "אחלה,אם הם מורידים פרופיל,אני לוקח מהם קצת פחות (הכוונה שלו היא שהוא מעריך אותם קצת פחות - י.ע). החבר האטוב ביותר שלי הוא גובניק,הוא מצייר כל היום, יש לו אסטמה.שמעתי על הרבה שהורידו פרופיל,אתה מנסה להבין אותם,הם פוזדים,אך קשה להכנס לראש הזה,קשה לי לומר שהם סוציומאטים".

ש: האם גאוות יחידה זה משהו שמדבר אליך ?

ת: "כשחשבתי אם לכתוב על זה,בתחילה זה נשמע יומרני,אך זה מרכיב חשוב מאוד בבחירת יחידה,איזושהיא גאוה להיות במקום שאליו מעטים התקבלו,זה משהו שעוזר לשרת,לעשות עבודה בצורה הטובה ביותר. חשוב להיות גאה בעבודה שאתה עושה.

בשורות הבאות ביקשתי ממתן להתייחס למניעים הבאים :

אתגר - "חשוב לי,אפילו מאוד,זה מקביל לעניין."

רצון לתרום - "אצלי הוא יותר אישי מאשר אידיאולוגי."

מעמד חברתי - "בחברה שלי זה משחק,יכול להיות שזה משחק קצת,זה כן משחק באיזושהוא

מקום".

לחץ חברתי - "לא משפיע."

רקע אידיאולוגי - "לא,אולי קצת דברים שמוקרנים אבל לא שמתי לב."

הרפתקנות - "כן,לגלות דברים שאיני מכיר,לנסות כל מיני דברים,מתבטא בכל מיני צורות ,

כשהייתי ילד,הייתי הולך לחורשה במטרה לגלות מקומות מיסתור".

ציוד מתוחכם - "לא מושך במיוחד,משום שאני לא מכיר את הציוד".

שאיפה למצוינות - "לא מדבר אלי".

עבודה בצוות קטן - "כן,מאוד,מכיר את האנשים,בקשר אחד עם השני".

הרצון להסתכן - "אין משיכה להסתכן יתר על המידה,אם הרפתקנות אז כן,אך להסתכן זה

די מטומטם".

חלום אישי - "אני חושב שכן,יחידת החילוץ היתה חלום אישי,זה לא שאם לא הייתי

מתאבד,היה נחמד אם הייתי עובר,לגבי הבחור שהתאבד בגלל שלא התקבל

(בעיתונות פורסם לפני כשנה סיפורו של קיבוצניק שהתאבד לאחר שלא

התקבל לאחת הסיירות) - זו אשמת ההורים,מסכנים ההורים שלו.

ההגדרה הכי טובה שאפשר היא אישית,כלומר מישהו שרואה בשק"ם את

האידיאל אז אחלה".

פיתוח עצמאות - "כל אדם שנכנס לצבא יוצא אחרת, כבר בתחילת השירות רואים

שינוי, מלמד אותך, מבגר אותך, מלמד אותך לקחת אחריות."

מפעילים את הראש - "גם מפתח וגם נהנה, אני חושב שבכל יחידה ניתן להפעיל את

הראש, אלה דברים שאני לא יודע."

המין השני - "בכלל לא".

מסורת משפחתית - "לא היתה יותר מדי השפעה חוץ מאורן (הוא קורה לאביו בשמו הפרטי)

שלא דיבר על כך יותר מדי".

חשוב לחיים - כן היחס השונה שאתה מקבל, שירות ביחידת החילוץ חשוב לחיים".

שאלה: האם את הקורסים שאתה תלמד ביחידת החילוץ (כגון צלילה) לא תוכל ללמוד גם

במועדונים באזרחות? ואם כן במה יתרום לך השירות לחיים?

תשובה: "לא חשבתי על כך שדברים שאני יכול לקבל ביחידת החילוץ אני יכול לקבל גם

באזרחות".

קריירה בצבא - "לא".

תנאים טובים - "כן, אני רוצה לקבל תנאים טובים, אני לא שש לישון בבוץ ושיצעקו עלי".

לגבי כבוד, גאווה, ייחודיות ורושם - מתן מציין שאין לו צורך בכל אלה.

לסיכום מהם המניעים העיקריים שלך להגיע ליחידה מובחרת? "הרצון לתרום, העניין בפעילות

והחברה".

יוני נולד בהרצליה, בה חי לאורך כל חייו, הוא מעיד על עצמו שעוסק בספורט מגיל צעיר (גיל 9), במסגרת אגודות ספורט. מבחינה חברתית בעל חברים רבים. אימו מורה לאנגלית לא שירתה בצבא ואביו בעל בית דפוס שירת במודיעין ח"א וביום כיפור לחם בסיני.

יוני נמצא מספר חודשים לפני הגיוס, הוא סיים את י"ב, עבר את השלב הראשוני במיון לסיירת מט"כ, כל, לפניו הגיבוש - שלב המיון הרציני והקשה.

יש לו שתי אחיות, אחת מהן תאומה. בן דודו היה בצנחנים, ואילו שכן שלו היה לו מעין אח גדול ושימש לו השראה (השכן שירת כלוחם בשייטת 13 - הקומנדו הימי).

שאלה: מה המניע שלך להגיע ליחידה מובחרת?

תשובה: "מה שקורה במדינה נותן את המוטיבציה לשרת. באר"ה הייתי הולך ללמוד" כשם שכרגע מגינים עלינו חיילים כך אני צריך להגן עליהם, למרות שאינני ימני. אני לא רואה בזה כחף". "הצבא זה גם חוויה טובה, פוגשים אנשים מכל שכבות העם, זה מכין טוב יותר לחיים."

שאלה: אני מבין שאתה מעוניין להגיע ליחידה מובחרת? אם כן מדוע?

תשובה: "1. ביחידה מובחרת אוכל לבוא לידי ביטוי בצורה הטובה ביותר."

2. "שירות מעניין יותר."

3. "חברה טובים יותר."

4. "יחס טוב יותר."

ש: מה כוונתך בסעיף הראשון לבוא לידי ביטוי בצורה הטובה ביותר?

ת: "יש לי כוח רצון, לא להישבר, כושר גופני, קל לי להתחבר לאנשים, כמו כן אני אמין."

"אני יכול לתרום יותר, אם הם מחפשים סוג מסויים של אנשים, יותר מאשר בחי"ר. אהיה

מאוכזב אם לא אתקבל, אני מעוניין להגיע לסיירת מט"כ."

ש: מדוע אתה מעוניין להגיע לסיירת מט"כ?

ת: "זה מושך אותי, כל סיפורי התהילה, הייתי רוצה להיות חלק מזה. אני מעדיף את סיירת

מט"כ על הקומנדו הימי. אני חושב שאני מתאים יותר ליבשה מאשר לים."

ש: על איזה סיפורי תהילה אתה מדבר ?

ת: "מבצע אנטבה, כל פעם שאני רואה את הסרט הזה..."

ש: מה אתה יודע על המיבצע ?

ת: "הוא (המטוס - י.ע.) נחטף ע"י אשף לאוגנדה, יוני מפקד הכוח נהרג גם שמעתי על חילוץ מטוס סבנה".

בהמשך הראיון בקשתי מיוני להגיב על מניעים שונים שצוינו -

אתגר - "האתגר ממלא חלק חשוב, ללא האתגר להגיע יותר (רחוק-י.ע.) הייתי מרגיש ריקנות".

שאלה: האם להיות בקצין בגולני זה לא אתגר ?

תשובה: "פשוט זה נותן לי עוד משהו בחיים, אבל לא הייתי צריך הכנה רצינית". "הדרישות שלהם נמוכות יותר". "למרות זאת הייתי מרגיש גאווה להיות קצין".

הרצון לתרום - "משחק תפקיד רב. הייתי מיועד למודיעין, לאחר שלמדתי ערבית, וההורים אמרו אתה תתרום בשכל !, לדעתי האנשים בשטח תורמים יותר, משום שהם מסכנים את חייהם, כמו אלה שיושבים בלבנון".

ש: אבל אתה הולך לסיירת מט"כ, כל ייתכן שלא תסתכן ?

ת: "הבנתי שעושים דברים מסוכנים בצורה אחרת, עומדים מול מחבלים פנים אל פנים, ככה אנשים אומרים. חברים של הורים אומרים שגם זה מסוכן, אמא שלי פוחדת שאלך ללבנון, הבנתי שהתרומה שלהם מתבטאת בצורה אחרת".

איכות אנושית - "המניע האישי שלי, אני מבלה עם אנשים יותר טובים.

ש: לאור המניע הראשון של לתרום כיצד זה מסתדר עם ההיבט האישי ?

ת: "אני לא מסכים שמישהו בסיירת מט"כ כל תורם פחות. מישהו בשייטת תורם פחות ?

היכולת לעמוד בהכשרה, גם בכך יש חלק בתרומה. אני לא מסכים שמישהו בגולני תורם

פחות מאשר במובחרות, אני לא מסכים שיהיו תנאים טובים יותר. אם היתה לי עמדת

כוח, הייתי מוריד ממה שטייסים ומטכ"ליסטים מקבלים לטובת גבעתי וגולני".

ש: מתי שמעת לראשונה על היחידות המובחרות ?

ת: "כשהייתי ילד קטן בן 10, ראיתי את מבצע יונתן ושמעתי על השייטת בגיל 12."

ג- 7 ש:מתי

החלטת לנסות להגיע לאחת היחידות האלה ?

ת: "בכיתה י"ב החלטתי שאני הולך על זה, משום שעד אז חשבתי על מודיעין."

בעיקבות החברים וההצטרפות לחוג (חוג הכנה לצה"ל) החלטתי על כיוון קרבי, נרשמתי

לחוג בכדי שיעזור לי להגיע רחוק ככל האפשר.

ש: כיצד אתה מתייחס לשאיפה למצוינות ?

ת: "אם אגשים את עצמי ביחס לאחרים המדד שלי הוא גם יחסי אבל יחד עם זאת אני מכיר

בערך עצמי, אני יודע שחשוב לי להצליח כמו החברים, אבל במקרה של כישלון של חבר

אני מאמין בעצמי". "שאיפה למצוינות זו השאיפה להגשים את עצמך. כל אחד באופן

אישי. השאיפה להגשים את הפוטנציאל שלך." "שאיפה למצוינות לא עושה אנשים

לטובים יותר, עודף תחרות אוכלת אנשים, אני מתחרה נגד התוצאה ולא נגד אנשים."

"אני יודע שיש לי פוטנציאל מסויים. הבעיה כיום היא ששאיפה למצוינות באה לידי

ביטוי בתחרות בין אדם לאדם. אצלנו (בישראל) יש עודף תחרות, בלימודים, בתנאי

הקבלה לאוניברסיטה, בצבא ישנה בעיה, חוסר הסובלנות נובע מהתחרות."

"כל אחד דואג לעצמו, חברה פחות ביחד, ילדים לומדים רק למען ציונים, אני מרגיש

שהתחרות היא נגד השני, היום אני מרגיש אצל חברה אחרים, שכולם רוצים את הבחורה

החתיכה ביותר. אנחנו עם מאוד תחרותי, הצבא מוסיף לכך."

"באופן אישי אני שלם עם עצמי, לא מתייחס לאחרים ולא מקנא. האחרים מהווים לי מדד

ואם הם הצליחו ואני לא, סימן שלא נתתי מספיק."

ש: כיצד אתה מתייחס לסיכון הפיזי ?

ת: "אני פחות פוחד לעצמי ויותר למשפחתי. הסיכון מחוייב - חייבים לקחת אותו, כדי שפה

יוכלו לשבת בבטחון."

ש: האם נפילת חיילים בלבנון איננה מרתיעה אותך ?

ת: "מרתיעה משום שאמא שלי רואה את זה, אני עצמי לא פוחד."

"כשחיילים נופלים כואב לי מאוד, כשאני פותח עיתון ורואה את התמונות. כואב לי על המשפחות, אני קורא את הסיפורים האישיים של החיילים. זה די מייאש, אתה יודע שזה ימשיך, יש לו (למצב) פתרון אחד וכל עוד הוא לא ימומש (הפתרון המדיני) אני מרגיש

ג-8 כעס

ושינאה כלפי השלטון הנוכחי, משום שהחברים שלי בצנחנים ממש תמימים, והשלטון משווה את תמימות הילדים תמורת האדמה."

"מכעיס אותי שרוב העם מחליטים עבור המיעוט שמסכן את חייו, אני מרגיש חוסר צדק, כעס ושינאה".

ש: האם הדברים האלה מביאים לפגיעה במוטיבציה?

ת: "האמת היא שכן, הייתי מעדיף... מצד אחד המצב הביטחוני מחייב, אבל מצד שני אני משרת מדיניות שגויה שלא מוציאה אותנו מהבוץ, אלא משרתת את אריאל שרון. רוב המוטיבציה היא לטובת המדינה אבל הייתי הרבה יותר שמח לשרת את פרס".

ש: איך אתה מרגיש כעת כלפי פרס?

ת: "ממש כואב לי, אני מרגיש פיספוס, מבחינת המדינה ומבחינת פרס. קניתי את הספר התאבדות (ספר העוסק בכישלון מפלגת העבודה בבחירות במאי 1996) והטעויות חורות לי". "אני מרגיש אכזבה מהעם שמחליף שילטון כזה. העם בגד ברבין אם מיד אחרי הרצה כולם הסכימו עם דרכו, פתאום העם חצוי".

"בעיקבות קריאת הספר - אם הוא (פרס) לא הקשיב והסכים לקבל ביקורת, אולי טוב שלא נבחר, אבל מצד שני הכיוון שלו היה נכון אבל אין מה להשוות ואין ספק שהוא היה צריך להיות ראש הממשלה".

"אינני מאשים אותו משום שרצה רבין שבר אותו, הוא הסכים שהוא הולך להפסיד. הוא הרגיש בודד, הניצחון היה בכיס והוא היה חסר תאווה. גם אם אתקבל לסיירת מט"ל כל זה עדיין יפריע לי".

ש: "מה אתה מצפה משירות ביחידה מובחרת?"

ת: "אתגרים רבים, לחצים נפשיים וגופניים, בסופו של דבר זו תהיה חוויה חיובית. זה יחשל

אותי לחיים. יהיה קשה אבל במבט לאחור זה יהיה מהנה ומרתק."

ג-9

ראיון שלישי עם שי ש.:

שי נולד בקניה (הורי היו בשליחות) ובגיל שנתיים הגיע לארץ, יש לו שני אחים גדולים ואחות. במשך 10 שנים עסק בסייף. מגדיר את עצמו כתלמיד ממוצע בלימודים. לומד מורחב סיפרות וקולנוע ואוהב להיות עם חברים. שי עולה לכיתה י"ב והחל להתכונן לקראת הגיוס שלושה חודשים לפני סוף כיתה י"א, מוקדם באופן יחסי לרוב בני הנוער המתחילים להתכונן לקראת הגיוס, רק כשהם בכיתה י"ב (במקרה הטוב).

שאלה: מהי האוירה בבית הספר שלך לגבי השאיפה להיות קרבי בצבא?

תשובה: "יש הרבה שלא מעונינים לשרת בקרבי, יש מעט שרוצה להגיע לקרבי".

"לא מדברים הרבה על הצבא בבי"ס, רק בהזדמנויות כשקורה משהו".

ש: "מה מניע אותך להגיע ליחידה מובחרת?"

ת: "מניעים ציוניים, רצון להעביר את שלוש השנים בכיף ולא חוסר מעשה, אי הוודאות,

מושך אותי לראות מה קורה שם, העובדה שאח שלי משרת ביחידה מובחרת, הרצון

להיות הכי טוב".

ש: מה פירוש מניעים ציוניים?

ת: "לתרום שלוש שנים בכדי להגן על המדינה, הרצון לתרום נובע מערכים שחונכתי

עליהם, ההיסטוריה, ימי הזיכרון מרגשים אותי, חברה שאני מסתובב איתם."

"ימי הזכרון מגבירים את הרגש לתרום כפי שאחרים תרמו, אני רואה כמה צריך לפעול

בכדי שהיא (המדינה) תהיה שלנו".

ש: מה כוונתך להעביר שלוש שנים בכיף ?

ת: "אני מכיר חברה שנמצאים במקומות לא טובים, במובחרות יש יחס טוב יותר, עושים יותר, אתה יודע את זה ? ככה אני חושב, באים לשם החברה הכי טובים".

ש: מי הם החברה הטובים ?

ת: "חברה שאתה יודע שאפשר לסמוך עליהם, אינטליגנטים. שיהיה עם מי לדבר, חברה שבראש שלי, אנשים כמוני".

ש: "מה פירוש עשייה ?

ג-10

ת: "לא פעולות משרדיות - עבודה בשטח, עבודה שתורמת, עבודות משרדיות מועילות, אבל יותר מושך אותי מבצעות, כמו האימונים שאנו עושים בחוג (בחוג הכנה לצה"ל - י.ע), לא רק אימונים אלא פעולות אמיתיות".

ש: דוגמא לפעולת כאלה ?

ת: "הנסיון לחלץ את נחשון וקסמן (חייל גולני שנחטף לפני ב - 9.10.94).

ש: מה אתה זוכר מהפעולה (אחיו נטל בה חלק) ?

ת: "בבית היתה בהלה, הוא (אחיו הגדול - י.ע) התקשר ואמר שהכל בסדר וניתק".

ש: סכנת חיים - מה זה עושה לך ?

ת: "אני מעריך את קדושת החיים מעל הכל, לא הייתי מוכן למות למען המדינה מעל הכל, אני יודע שיש סיכון אבל אני מוכן לקחת אותו. זה מרתיע אבל אם במוות שלי אני תורם זה מקל על המחשבה. אבל לא הייתי רוצה למות בשביל המדינה. הייתי מסכן את החיים למען מישו מהמשפחה, או עזר למדינה - עזר משמעותי, אם אדע שאציל חיי אדם."

בחלק הבא ביקשתי משי להתייחס למניעים המצוינים :

אתגר - "הוא מניע משמעותי, מעניין אותי לראות אם אני יכול לעמוד בסיטואציות קשות

שבהם עומדים חברה טובים, אני כן מוכן למות למען המדינה. בעצם אני לא יודע !

צריך לחשוב על זה. אני יודע שכשאני נוסע על טוסטוס לאימונים אני מסכן את חיי

יותר מאשר ביחידות קרביות."

חלום אישי - "תמיד היה לי חלום להיות טייס, נראה לי שזה לא יהיה בר ביצוע, אני פוחד

ללכת ללונה פארק. לא נראה לי שאני מתאים - אבל אני אנסה בכל זאת."

שאלה: למה אתה חושב שאתה מתאים?

תשובה: "ליחידות השדה. זה עדיין מפחיד אותי, אין לי מושג מה קורה שם, זה בלתי נודע."

סיפוק - "אם אצליח להגיע יהיה לי סיפוק".

מיצוי פוטנציאל - לא רלוונטי, אני יודע שיש לי אותו, אני אהיה מאוד מסופק אם אצליח

להיות בכזו יחידה.

שאיפה למצוינות - אני חייב להיות מקום ראשון, בתיכון היה לי קשה שלא הייתי ראשון,

ג-11

כשהייתי ספורטאי היתה שאיפה למקום ראשון, מקום שני אינו מספיק".

שאלה: איך אתה רואה מצוינות?

תשובה: "יש דברים חשובים יותר, למשל יחד עם עוד כמה - זה יותר טוב, לא אעלה על חבר

שלי בכדי להיות ראשון, תמיד יהיו גבולות, לא אאבד את ערכי בכדי להיות ראשון."

מפעילים את הראש - אני לא רוצה להיות רובוט, אני רוצה שיקול דעת, מחשבה עצמאית

מאוד חשובה לי".

רקע אידיאולוגי - "אין לי כיוון אידיאולוגי, מי שלא מתאים לא צריך להיות בצבא, לא לכל

אחד מתאים להיות בצבא, אני אישית חושב שאני מתאים".

תנאים טובים - "חשוב לי שיהיו תנאים טובים, חשוב לי מאוד לא לסבול, אני רוצה גם

להנות מהתקופה בת שלוש השנים."